МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології

на тему:

«Епістолярний стиль японської мови: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти»

Допущено до захисту

«___» _____ року

студента групи МПяп 51-19

факультету сходознавства

освітньо-професійної програми Галузевий переклад: японська мова, англійська мова за спеціальністю 035 Філологія

спеціалізацією 035.069 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – японська

Вікторова Богдана Олександровича

Завідувач кафедри
японської філології

_____ Кравець К. П.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Пирогов Володимир Леонідович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ 7
1.1. Поняття та сутність епістолярного мовлення як елементу канцелярського / офіційно-ділового стилю мови 7
1.2. Історія розвитку епістолярного стилю японської мови: минуле та сучасність 13
1.3. Класифікація текстів епістолярного стилю японської мови 31
Висновки до розділу 1 33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ 36
2.1. Епістолярний дискурс як область лінгвістичного дослідження 36
2.2. Методи вивчення епістолярних текстів японської мови 41
Висновки до розділу 2 45
РОЗДІЛ 3. Аналіз епістолярного стилю мовлення і особливостей його структури і перекладу на основі автентичних матеріалів 46
3.1. Стилістичні та національно-культурні властивості епістолярного стилю японської мови 46
3.2. Лексико-граматичні особливості епістолярного стилю японської мови в діахронії 49
3.3. Мовні кліше та фразеологізми як характерна риса мови епістолярного стилю японської мови 53
3.4. Аналіз текстів епістолярного стилю японської мови 56
Висновки до розділу 3 72
ВИСНОВКИ 74
要約 76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 77

ВСТУП

Вивчення японської мови на сьогодні набуває все більшого значення в Україні, з огляду на популярність цієї мови (9 мова за кількістю мовців у світі) та високий рівень технологічного та економічного розвитку Японії, що робить її перспективним партнером для нашої країни. З точки зору сучасної української японістики, особливий інтерес викликають такі питання, як вивчення особливостей перекладу з / на японську мову, а також вивчення різних функціональних стилів.

Епістолярний стиль мови охоплює як ділову, як і приватну кореспонденцію. Вивчення мовних особливостей цього стилю японської мови є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, адже дозволить уточнити сучасний стан норм та правил оформлення кореспонденції японською мовою.

Окрім того, фахівців в області японської мови, перекладачів, істориків хвилює проблема тлумачення вихідних текстів, походженням тих чи інших мовних явищ японської мови. Японська мова – одна з найбільш специфічних мов світу через її тісний зв’язок із власною культурою, історією, ментальністю японського народу. Епістолярій – один із стилів японської мови, у якому найяскравіше відбилися історичні періоди становлення японської мови від старояпонської її форми й до сучасності, коли мова функціонує не лише на рівні усного мовлення та письмових текстів, але й у електронному вигляді.

Епістолярій японської мови відбиває у собі такі характерні риси японської мови та культури, як надзвичайно важлива роль категорії ввічливості, тяжіння японців до традиціоналізму, збереження прадавніх традицій та уявлень. І все це на фоні електронної революції, що з одного боку начебто «вбиває» класичне листування, а з іншого – дає кожному можливість писати «листи» частіше, ніж в будь-яке інше сторіччя. Все це робить

вивчення епістолярного стилю японської мови актуальним завданням для сучасної японістики.

Це дослідження передбачає також і вивчення епістолярію японської мови в діахронії, оскільки чи не найбільш складним завданням для лінгвістів та перекладачів є тлумачення історичних матеріалів певної мови, що мають величезну цінність для сучасних дослідників, а також вивчення історії мови, що дозволяє простежити процес її формування та пояснити походження сучасних особливостей цієї мови. Для тлумачення як історичних, так і сучасних епістолярних текстів японської мови необхідно детальне вивчення історії епістолярного стилю, а також структури і лексико-граматичної складової таких текстів.

Епістолярний стиль як функціональний стиль національної мови досліджували такі вчені, як Н. Р. Афанасьєва[1], Г. Й. Волкотруб [5], П. С. Дудик [6,7], Ю. В. Невська [12], Н. В. Павлик [15], О. П. Фесенко [21] та ін. Особливості епістолярного стилю японської мови вивчали такі дослідники, як Є. Ю. Безсонова [2], О. Р. Лихолєтова [11], О. Л. Фролова [22], О. М. Яцук [23] та ін.

Попри наявність низки наукових праць, присвячених особливостям епістолярного стилю японської мови, дане питання потребує більш детального вивчення, систематизації, а також аналізу особливостей епістолярного стилю в діахронічному аспекті, включаючи й сучасний етап функціонування листування у епістолярній культурі Японії.

Мета магістерської роботи – комплексне дослідження епістолярного стилю японської мови (ЕСЯМ).

Досягнення вказаної мети передбачає виконання низки **завдань дослідження**, а саме:

1) уточнити поняття та сутність епістолярного мовлення як елементу канцелярського / офіційно-ділового стилю мови;

2) простежити історію розвитку епістолярного стилю японської мови;

3) визначити методологічні аспекти дослідження епістолярного стилю японської мови;

4) з’ясувати кількісні та якісні показники ЕСЯМ;

5) визначити та обґрунтувати структурно-семантичну побудову і функціонально-стилістичні особливості ЕСЯМ на синхронічному рівні;

6) окреслити місце та роль ЕСЯМ в сучасній мовній комунікації японців.

Об’єкт дослідження – ЕСЯМ у контексті жанрової специфіки японської мови.

Предмет дослідження – японські епістолярні тексти, їх структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості, а також місце і роль в сучасній мовній комунікації японців.

Методи дослідження. У якості основних методів дослідження були використані:

– порівняно-історичний, який дозволив розглянути і зіставити рівні розвитку японської мови та ЕСЯМ;

– зіставний метод, який виявив тотожні та відмінні ознаки ЕСЯМ на різних історичних етапах його розвитку, в різних сферах використання, а також особливості перекладу епістолярних текстів українською мовою;

– аналітичний метод, застосовуваний для аналізу отриманого практичного і теоретичного матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше здійснена спроба проведення комплексного дослідження японського епістолярного стилю з огляду на сучасне його положення, в тому числі й в діахронічному аспекті з виявленням лексико-граматичних, структурних та функціонально-стилістичних особливостей на різних історичних рівнів розвитку японської мови – від старояпонської епістолярної традиції до сучасного електронного листування.

Практична значимість дослідження. Результати дослідження можуть бути використані при підготовці лекційних курсів з історії японської мови,

стилістики японської мови, перекладу епістолярних текстів японської мови, а також в науково-практичній роботі студентів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі роботи вивчені теоретичні аспекти дослдіження, уточнене поняття та сутність епістолярного мовлення як елементу канцелярського та офіційно-ділового стилів мови. У першому розділі також розглянута історія розвитку епістолярного стилю японської мови віл його появи й до сучасного стану.

У другому розділі дослідження визначені методологічні аспекти дослідження епістолярного стилю японської мови, а також основні підходи до розуміння епістолярного дискурсу та вивчення його з точки зору синхронії та діахронії.

У третьому розділі роботи визначено та обґрунтувано структурно-семантичну побудову і функціонально-стилістичні особливості ЕСЯМ на синхронічному рівні, окреслене місце та роль ЕСЯМ у сучасній мовній комунікації японців.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття та сутність епістолярного мовлення як елементу канцелярського / офіційно-ділового стилю мови

Важливим об’єктом досліджень для мовознавства є стилістика – галузь мовознавства, що вивчає способи використання мовних одиниць і категорій у різних мовних стилях, а також функціонально-стильову систему літературної мови в її сучасному стані та діахронії.

Японські листи – це документи, які передають інформацію іншій стороні, також відомі як «信書», «書簡», «書状» і т.д. На шляху свого розвитку листування в Японії пройшло через написання китайською, листи написані каною, листи канбун і нарешті листи в їх сучасній формі. Однак сам термін 書簡体 (епістолярний) вперше був використаний в літературі в період Едо (1603-1867). Згідно з словником японської мови «日本国語大辞典», вперше він з'явився в хайку «独吟一日千句» (Докугінітінітісенку).

Слово «文体» (стиль) також вперше було використано в епоху Едо, і японські вчені іноді ділять сучасне його значення на «особистий» і «жанровий» стилі. Термін «особистий стиль» відноситься до особистісних характеристик автора листа, чи будь-якої письмової праці. З іншого боку, стиль «жанровий» фокусується на типологічних характеристиках стилів, що розділені залежно від лінгвістичних характеристик і функцій соціальної комунікації.

Епістолярний стиль – це жанровий стиль. Лист – це, в за суттю своєю, есе, написане автором для певної цільової аудиторії з метою досягнення певної мети. За словами Йосідзо Каваморі, «не існує абсолютного стандарту для стилю письма; він варіюється в залежності від особистості, віку, статі і відносин з людиною, якій його адресовано. Однак в будь-якому випадку необхідно дотримуватися певних умовностей і не проявляти неповаги.» У

той же час характер письма визначається відносинами між тим, кто листа пише, і кому його адресовано. Стилістичні особливості листів здебільшого відображаються в структурі листа, в мові, використовуваній в листах, зверненні, особистих займенниках і обмеженнях епітетів.

Стиль (грец. stylos – «паличка для письма») у лінгвістиці – різновид літературної мови (її функціональна підсистема), що обслуговує певну сферу суспільної діяльності мовців і має особливості відбору та використання мовних засобів (лексики, фразеології, граматичних форм, типів речень тощо) [13, с. 7].

М. Брандес вважає лінгвістичною основою стилю мовлення «мовленнєву діяльність з мовою», а не систему мови і мовлення [3, с. 17]. У самій сутності стилю дослідниця вбачає творчий аспект цієї діяльності, у якісній специфіці – механізм створення і управління суб'єктивно-духовним впливом. З такого міркування можна зробити висновок, що стиль мови – це тип форми мови, який є результатом творчої діяльності мовця, результатом упредметнення його творчих можливостей.

Функціональний стиль – це суспільно усвідомлений внутрішній цілісний (звідси гармонія стилю) спосіб використання мови, принцип вибору і комбінування мовних засобів, який забезпечує реалізацію функції суб'єктивно-духовного впливу.

Мовна стилістична система поділяє стилі на дві об'ємні категорії: усний та письмовий мовні стилі. Іноді виділяють ще й нейтральний стиль. Стилістичне різноманіття сучасної японської мови є більш розгалудженим, ніж у європейських мовах. У системі функціональних стилів японської мови чітко розмежовуються книжкова та розмовна мова, розвинена градація мови за ступенем ввічливості, існують просторіччя і жаргони, діалекти. Загалом, у системі функціональних стилів японської мови можна виділити художній, розмовний, офіційно-діловий, науковий стилі мови. У даному дослідженні звертаємося до офіційно-ділового стилю японського мовлення.

Загальна характеристика підстилів офіційно-ділового стилю об’єднує кілька сфер спілкування: законодавчу, дипломатичну, адміністративно-господарську, виробничо-економічну, торговельну. Тому можна говорити про неоднорідність даного стилю і представити його як суму підстилів: законодавчо-юридичного, дипломатичного, адміністративно-канцелярського і комерційного. Кожен підстиль реалізується у вигляді набору відповідних жанрів.

Офіційно-діловий стиль японської мови використовується переважно у сфері державно-політичного та громадського життя, у сфері законодавства та управління адміністративно-господарською діяльністю. У житті сучасного японського суспільства ділова комунікація відіграє визначну роль. Офіційно-діловий стиль японської мови не є гомогенним, він поділяється на такі підстилі:

1. Законодавчий підстиль використовується у законотворчій сфері у вигляді Конституції, законів, указів, статутів, постанов і т. п.

2. Дипломатичний підстиль використовується у сфері державних офіційно-ділових відносин у вигляді договорів, конвенцій, протоколів, заяв і т. п.

3. Юридичний підстиль використовується у сфері юриспруденції та включає такі жанри, як акти, заяви, протоколи, постанови, повідомлення тощо.

4. Адміністративно-канцелярський підстиль використовується у професійно-виробничій сфері, правових відносинах та діловодстві. Цей підстиль представляють такі форми, як офіційна кореспонденція, договори, контракти, заяви, автобіографії, доручення і т. п.

Відповідно, до офіційно-ділового стилю входить і адміністративно-канцелярський підстиль, який обслуговує сферу регулювання відносин між громадянами і установами або організаціями. У тому числі канцелярський стиль включає й стиль листів або епістолярний стиль.

Епістолярні жанри (від грец. epistole – лист) являють собою особливу форму словесності, що втілюється у текстах, які «мають форму листа, листівки, телеграми, що надсилаються адресату для повідомлення певних відомостей» [19, с. 628].

Лист є давнім та популярним епістолярним жанром. Протягом довгого часу листування було єдиним засобом зв'язку для людей, яких розділяла відстань. Згодом вироблялися стійкі етикетні формули, властиві певним видам листів (діловим, приватним і т. д.). Листування велося між родичами, знайомими, друзями, колегами тощо. Основним призначенням епістолярного стилю мови виступає обслуговування заочного, у формі листів, спілкування людей у різних сферах їхнього життя.

Як стверджує мовознавець П. С. Дудик, епістолярний стиль значно відрізняється від всіх інших стилів мовної комунікації. Так, епістолярна форма володіє властивостями ліричної теми, що, на думку Аристотеля, дає змогу автору «залишатися самим собою» [6, с. 97]. Епістолярне мовлення, маючи риси розмовно-побутового, або ж наукового чи ділового, є неоднорідним за своїм змістом та граматичною будовою. Воно орієнтується на виконання виключно індивідуальної комунікативно-стилістичної функції.

Листування виступає однією із форм мовного спілкування людей у побутовій сфері, сфері особистого життя, ділових та виробничих відносин [15, с. 241]. У науковій літературі виокремлюється два різновиди листування – офіційне (службове) та неофіційне (приватне).

Офіційне листування – це листування яке здійснюється між державними органами, установами та організаціями, або між службовими особами, яких об’єднують офіційні, ділові стосунки. Офіційне листування належить до сфери офіційно-ділового стилю. Користуючись можливостями електронної пошти, працівники державних органів, установ, організацій мають змогу передавати важливі документи, фінансові дані і т. д. до інших підприємств та організацій.

Неофіційне ж, або приватне, листування ведеться між особами, яких об’єднують неофіційні стосунки. Таке листування має здебільшого побутовий характер – родинний, дружній або інтимний. Неофіційне листування належить до сфери дії усно-розмовного стилю [20, с. 217].

Тематика та зміст листів може різнитися у залежності від інтересів адресатів та безпосередньої сфери використання самого листа. Традиційно, стиль приватного листування має наступні характерні ознаки:

– наявність композиції;

– ввічливе звертання на початку листа;

– головна частина, що розкриває зміст листа;

– кінцівка, що містить підсумок написаного, іноді – постскриптум (приписка до вже закінченого листа, яка додається після підпису) [5, с. 28].

Особливо строгу структуру, яка повинна чітко дотримуватися, мають ділові листи. Важливими елементами ділового листа є дата, місце, адресат і адресант, звертання, текст листа, заключна формула ввічливості і підпис відправника. Структура приватних листів дотримується не настільки суворо, має місце різноманіття форм звертання, замість заключної формули ввічливості часто вживається прощання та побажання.

У функціонально-стилістичному аспекті доцільно виділити наступні типи листів:

1) офіційно-ділові (документи ділового спілкування: листування між організаціями або організацією і приватною особою; листи юридичні, комерційні і т. д.);

2) наукові (професійно-орієнтовані: листування вчених, пов'язаних не дружніми, а головним чином науковими інтересами; наприклад, лінгвістичні листи, філософські і т. д.);

3) публіцистичні (листи до редакцій газет, «відкриті» листи);

4) художні (як факт художньої літератури);

5) побутові (обмежені сферою побутового спілкування); дружні листи [14].

Епістолярний жанр (як форма організації письмового твору) формує специфіку епістолярного дискурсу, який становить сукупність текстів, кожен з яких, у свою чергу, є окремим епістолярним зразком – текстом як із загальними для всієї сукупності текстів характеристиками, так і з особливостями індивідуального стилю автора листа.

Епістолярний стиль японської мови має свої унікальні особливості, притаманні саме цій мові, як одній з найбільш специфічних та складних східних мов. Епістолярний стиль японської мови має назву 書簡体 сьокантай. Це стиль приватного та офіційного поточного листування. Мета використання епістолярного стилю – здійснення комунікації заочно, на відстані [2, с. 40].

Епістолярний стиль японської мови відрізняється від інших функціональних стилів своїми характерними особливостями, умовностями, прийомами, етикетом. Епістолярний стиль обумовлений соціальними відносинами в суспільстві й тісно переплітається з історією країни і культурою народу. Це стиль письмової мови і як мова заочного спілкування вимагає суворого нормування, яке закріплюється графікою, тому зміни епістолярного стилю в історичному процесі проходили відносно повільно.

У багатьох мовах виділення епістолярного стилю є досить проблематичною задачею, а ступінь його відособленості у деяких мовах незначний. Однак у японській мові традиції звернень, клішованих фраз, категорій ввічливості й характерна організація листів ставлять епістолярний стиль у ряд найбільш помітних мовних явищ. Правомірність виділення епістолярного стилю як самостійного функціонального стилю японської мови виходить зі специфіки епістолярної діяльності, яка визначається сферою і цілями вживання; структури і елементів японських епістолярних текстів, а також базується на історії становлення сучасного японського епістолярного тексту.

Епістолярний дискурс є однією з вагомих сфер японської культури. Незважаючи на те, що в сучасному світі сфера функціонування епістолярного

дискурсу звужується, у Японії він і досі є суттєвою частиною мовної реальності. Будучи засобом ритуально-етикетного міжособистісного спілкування, епістолярний стиль відіграє велику роль у підтримці контактів як між японцями, так і при спілкуванні японців з представниками інших культур.

Загалом, написання листів вважається одним із найскладніших елементів письмової японської мови, оскільки письмова японська мова здається дуже формальною та сухою, а також містить безліч правил оформлення та використання елементів етикету, які є обов'язковим елементом листа в японській мові.

Історія епістолярного стилю японської мови дуже насичена – він пройшов багато етапів перш ніж набути того вигляду, в якому листи японською мовою оформлюються у Японії на сьогодні. Розглянемо більш детально особливості історії розвитку епістолярного стилю японської мови.

1.2. Історія розвитку епістолярного стилю японської мови: минуле та сучасність

Розглядаючи особливості епістолярного стилю японської мови, слід звернути увагу на історію розвитку цього стилю.

Японський епістолярний стиль за століття пройшов довгий шлях і притерпів на ньому немало змін. На цьому шляху японську епістолярну мову не оминула участь і мови китайської, з якої вона запозичила писемність. Як і у випадку с китайською, де після реформ письмовості стародавні тексти стали недоступні массам, адже використовували стару форму писемності, деякі стародавні японські листи на сьогодні не доступні для розуміння пересічному японцю. Японцям доступні курси й література, що дозволяють опанувати це «екзотичне мистецтво» читання стародавніх епістолярних послань, чи навіть мистецтво їх написання, проте цікавляться цим далеко не

всі, а тих, хто здатен його опанувати й того менше. Проте японці не цураються милуватися такими пам’ятками в музеях, на виставках, тощо. Адже усі такі стародавні листи писалися від руки, і манера їх написання, папір, метод згортання листа, тощо, часто не менш важливі для них, ніж їх зміст.

Японія з давніх часів підтримувала тісні зв'язки з Китаєм, особливо в галузі культури, і розвиток японської каліграфії є яскравим свідченням цього. Історію японської каліграфії можна розглядати як історію обміну з китайською каліграфічною традицією. Введення китайських ієрогліфів в Японії сприяло розвитку японської культури. Згідно з «хронікою Ніхон Сьокі», в 16 рік правління імператора Одзін (285 р.н. е.) в Японії з'явилася систематизована збірка китайських ієрогліфів і текстів, а поширення китайських ієрогліфів і конфуціанства серед японської аристократії йшло повільними темпами. Згодом, з поширенням буддизму в Японії і накопиченням великої кількості буддійських культурних текстів, кандзі почали набирати популярність в Японії, і розвиток отримала каліграфія кандзі. У наступні століття, в міру розвитку китайського і японського товариства, культурний обмін між двома країнами поступово поглиблювався, і каліграфічний обмін між цими двома країнами також продовжував свій розвиток. Японська каліграфія продовжувала свій розвиток упродовж різних історичних періодів, таких як період Нара, Хейан і Едо. Введення китайської каліграфії розглядалося японцями не тільки як мистецтво, але і як культурний засіб, що несе ідеї.

Має місце постійна еволюція використання китайських ієрогліфів в японській мові. Спочатку деякі китайські ієрогліфи використовувалися в якості фонетичних «заповнюючи» ієрогліфів, що символізували собою звуки, наче абетка, аби змусити китайські ієрогліфи працювати в системі японської граматики. Пізніше ці ієрогліфи перетворилися на так звані символи хірагани.

Основні мовні перетворення відбулися в Японії ще наприкінці Другої світової війни. Вони послужили стандартизації використання катакани для західних слів, і водночас спростили деякі ієрогліфи кандзі, щоб зробити їх трохи простіше для читання і написання.

Перш за все слід чітко розуміти лінгвістичні періоди японської мови. Так, Б. Фреллесвіг [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 1-2] пропонує наступну класифікацію (Таблиця 1.1.):

Таблиця 1.1.

Класифікація лінгвістичних періодів японської мови

Лінгвістичний період	**Політичний період**
Стародавня японська мова 700 – 800 рр.	Нара 712 – 794 рр.
Японська мова раннього середньовіччя 800 – 1200 рр.	Хейан 794 – 1185 рр.
Японська мова пізнього середньовіччя 1200 – 1600 рр.	Камакура 1185 – 1333 рр.
	Муроматі 1333 – 1573 рр.
Сучасна японська мова 1600 р. – сучасність	Едо 1603 – 1868 рр.
	Мейдзі 1868 – 1912 рр.
	Тайсе 1912 – 1926 рр.
	Сева 1926 – 1989 рр.
	Хейсей 1989 – сучасність

Японські вчені пропонують більш загальний поділ лінгвістичних періодів японської мови, а саме, пропонують виділяти 古代語 «кодайго», що перекладається як «давня японська мова», та 近代語 «кіндайго», що значить «сучасна японська мова». Існує також поняття 近世語 «кінсейго», яке також перекладається як «сучасна японська мова». При цьому, якщо під кіндайго розуміється мова від періоду Муроматі до наших днів, то до поняття кінсейго відноситься сучасна японська мова, яка бере свій початок в епоху Едо [43, с. 68].

У нашому дослідження для розгляду діахронічних змін японського епістолярного стилю взята більш детальна періодизація, запропонована Л. Лоренсом [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]:

1. Стародавня японська мова (上代語 Jōdai-go): до 794 р. (до кінця епохи Нара);
2. Старояпонска мова (中古語 Chūko-go): 794-1350 рр. (епохи Хейан і Камакура);
3. Середньовічна японська мова (中世語 Chūseigo) – 1350-1603 рр. (епохи Муроматі та Адзуті-Момояма);
4. Нова японська мова (近世語 Kinseigo): 1603-1868 рр. (епоха Едо);
5. Новітня японська мова (近代語 Kindai-go): 1868-1945 рр. (від епохи Мейдзі до кінця Другої світової війни).

А початок розвитку епістолярного стилю японської мови датується епохою Хейан (IX – XII ст.). У цей період листи виконували роль засобу спілкування між чоловіками та жінками. Існувало безліч правил та канонів написання листів, які повинні були суворо дотримуватися. 候 суору – епістолярний стиль мав значне місце у кінці XIX ст. На його основі розвинувся навіть окремий стиль літератури – 候文 «соробун».

Інший же дослідник – Шигемі Комацу – вказує, що історія японського епістолярного стилю бере своє свій початок раніше – ще у період Нара (710 – 794 рр.). У цей час письмовий етикет японської мови був лише наслідуванням етикету китайської династії Тан (618 – 907 рр.) [34, с. 21]. У цей період Китай здійснював значний вплив на більшість сфер життя японців, починаючи від політики до релігії. Особливо сильний вплив китайська культура справила на японську писемність.

За твердженням Комацу Сігемі для ведення листування використовувався канбун (漢 文 «китайське письмо») – японізоване ієрогліфічне письмо. Канбун був виключно письмовою мовою і не мав особливої усної форми. Якщо ж треба було читати тексти на камбуні вголос, то це здійснювали на бунго (文語 – «літературна мова», «мова словесності») – літературній (стандартній) формі японської мови до 1945 р., яка ґрунтується на класичній японській мові епохи Хейан. Більш того, етикет і форма листів також повторювали китайські листи того часу. Однак, дотримання строгих правил мови канбун стосувалося тільки листування високопоставлених чиновників, а не простих обивателів.

Як зазначає О. Ю. Безсонова, офіційна документація у Японії в давні часи велася китайською мовою, тоді як приватне листування – японізованим ієрогліфічним письмом канбун (変体の漢文 «хен-тай но канбун»). Текст листів записувався згідно з китайською традицією письма, тобто ієрогліфами, не допускаючи використання букв кани, навіть для позначення японської флексії, хоча і включав споконвічно японську лексику. Читався ж текст завжди відповідно до японської мовної традиції, тобто у відповідність з правилами японської граматики [2, с. 43].

У період Нара послання стали іменуватися 往来 «о: рай». Під цим словом малося на увазі листування, тобто необхідність відповідного листа. Хоча О. Ю. Безсонова відносить появу 往来 «о: рай» до середини періоду Хейан, існують джерела, які вказують на більш ранню їх появу. До них

можна віднести і письмовник 杜家立 成 雜 書 要略 «токеріссейзассьо: ряку» написаний імператрицею Комьо (701 – 760 рр.). У творі представлені зразки листів повсякденного ділового листування.

Функціональне призначення епістолярного тексту, його діалогічність визначили необхідність вираження ввічливості, з цією метою у приватних епістолярних текстах цього періоду з'являється спочатку використовуваний тільки в усній розмовній мові дієслово-нарощення хабері 侍り (букв. «прислужувати») [29, с. 230].

Відтак, характерною рисою листів того часу було використання допоміжних дієслів 給ふ «тамау» і 侍り хабері, які використовувалися після звичайних дієслів, що виражають дії автора. Існувало також допоміжне дієслово たうぶ – синонім «тамау» 給ふ. В основному воно використовувалося у чоловічій мові, проте початкове його значення невідоме [38, с. 213-214].

В період Хейан (794-1192 рр.) китайська модель організації держави була модифікована відповідно до японського способу життя, почала швидко розвиватися національна культура. Виникла витончена культура, центром якої став імператорський двір. Листування вважалося невіддільною частиною цієї культури. У цей період сфера використання китайської мови стала скорочуватися. У IX ст. з'явилася власна японська писемність – фонетична, складова, тобто зовсім інша, ніж ідеографічна китайська.

З появою складової азбуки хірагана у IX ст. виник жіночий стиль написання листів вадзібун 和字文, хоча використання хен-тай камбуна продовжувало існувати серед чоловіків, спостерігалося спрощення ієрогліфів і наявність жіночої лексики. Відтак, жінки у листуванні стали використовувати складову абетку хірагану (стиль вадзібун 和字文). Однак чоловіки при написанні листів продовжували дотримуватися стилю хен-тай камбун.

Листи, написані в епоху Хейан сановниками, не були написані чистим стилем канбун 漢文. Це був так званий вабунканбунтай 和文 漢 文体 або дзюнканбунтай 準 漢 文体, тобто стиль канбун змішаний з японською розмовною мовою, а з приходом наступної епохи, змішання мов лише посилилося і в письмовий стиль канбун стали проникати просторічні слова [38; 40].

У період Хейан у листуванні нарівні з дієсловом-нарощенням хабері в значеннях ввічливості почали використовувати дієслово «сабурау» 侍ふ (варіанти вимови: «самурау», «саурау»), буквальне значення якого «служити вірою і правдою». Хабері та сабурау, перейшовши з усного мовлення в епістолярний стиль, використовувалися для позначення ввічливості лише у неофіційному листуванні.

Одним із важливих джерел того часу вважається письмовник «Мейго: о: рай» (1058 р.), який, імовірно, був складений аристократом Фудзівара Акіхіро (989-1066 рр.). У цьому письмовнику було представлено 29 листів, написаних за правилами епістолярного формуляра. Передбачалося, що кожен із прикладів міг бути використаний у приватному листуванні. У листах описувалася повсякденне життя аристократії епохи Хейан, згадувалися церемонії та свята. Для позначення ввічливості у письмовниках «Мейго Орай» використовувалися як сабурау, так і хабері. Необхідно відзначити, що в період Хейан домінуюче становище серед стилів написання послань належало стилю «о: рай-тай», проте з другої половини періоду в листах вже часто використовувався і змішаний стиль «ваканконко: бун».

У період Камакура (1192-1333 рр.) змішаний стиль зміцнив свої позиції і був особливо популярний серед військового стану, який на той час захопив провідні позиції у владних колах. У цю епоху в листуванні переважали три письмових стилі: чоловіки використовували змішане письмо (ваканконко: бун), та у меншій мірі о: рай-тай. Жінки ж, так само як і в попередній період, дотримувалися стилю вадзібун.

З настанням епохи Камакура у жіночих листах стало використовуватися дієслово-нарощення «со: ро:» 候 (фонетична зміна дієслова «сабурау» 侍ふ) для вираження шанобливості. У японському тлумачному словнику дається наступне трактування дієслова-зв'язки «со: ро:» – «видозмінена форма дієслова «сабурау», яка почала використовуватися на початку середніх століть для висловлення поваги до співрозмовника». Згідно з думкою Б. Фреллесвіг, слово «сабурау», в свою чергу, було зміненою формою слова давньояпонскої мови «саморау» – «служити», що також знаходить своє відображення у слові «самураї» [26, с. 372].

В кінці епохи Камакура, це дієслово стало широко використовуватися як у розмовах, так і при написанні листів. Замінивши таким чином допоміжні дієслова 給ふ «тамау» і 侍り хаб: рі, які застосовувалися з X по XII ст. До початку XIV ст. допоміжне дієслово з'являється у літературі того часу. Хоча використання дієслова-нарощення со: ро: 候 в епоху Камакура стало повсюдним, існували застереження, які закликали не зловживати допоміжним дієсловом при написання листів. Здебільшого, це стосувалося тільки чоловіків. У міру зростання популярності листів росла і популярність манери письма, відомої як 書札礼 (щосацурей). У 1285 році, в кінці періоду Камакури, імператор Камеяма наказав скласти 弘安礼節 (Коанрейсецу), який став основою етикету серед дворян, воїнів і священників, а деяких норм, схоже, дотримувалися як основи шосафурей аж до реставрації Мейдзі

Період Муроматі (1333-1568 рр.) ознаменувався появою нового самостійного стилю «соробунтай» 候文体. Саме на цей період припадає максимальний розвиток стилю соробун, він устоявся, об'єднавши у собі найхарактерніші риси інших стилів.

Якщо подивитися на письмовники, видані у той час, то можна помітити, що «со: ро:» у цей час вживався не тільки наприкінці речення для вираження ввічливості, але і в граматичних зворотах [40]. Листи в епоху Муроматі

продовжували писати ієрогліфами, але це вже не був камбунтай. У письмову мову проникло безліч розмовних слів, японських гонорофічних елементів і флексій. Хоча всі вони продовжували записуватися ієрогліфами, підібраними за звучанням. Слід також зазначити, що саме в епоху Муроматі почала змінюватися структура листів, стали з'являтися типові фрази вітання, вступне слово і заключні побажання.

Уже з початку наступного періоду Едо (1603-1868 рр.) «со: ро: бунтай» став використовуватися не тільки для ведення переписки, але і для офіційної документації. Більш того, використання соробунтай стало обов'язковим не тільки для вищого стану, а й для простолюдинів [36, с. 17]. Саме на епоху Едо припав розквіт епістолярного стилю соробунтай.

Найсильніше зміни торкнулися структури листа. Соробун ввібрав культуру аристократів того часу, устоялися норми та етикет листів. З'явилася характерна структура, що включає вступні фрази, сезонні повідомлення, фрази вітання, починає простежуватися чіткий поділ вступної, основної та заключної частин, заключні фрази і постскриптум [34].

Залежно від статусу людини змінювалася структура і лексика листа. Суворі правила торкнулися оформлення листа – зокрема, строгими були правила дотримання полів і розташування тексту на папері.

У цей час з'явився жіночий епістолярний стиль «маірасе со: ро: бун» 参らせ候文. Свою назви він отримав за рахунок однойменного дієслова-зв'язки «маірасе со: ро:» 参らせ候, який часто зустрічався у жіночих листах того часу. «Маірасе со: ро:» 参らせ候 є синонімом слова «касіку» 可祝, що можна перекласти як «З повагою». Жіночий варіант епістолярного стилю, як і сам соробунтай використовувався аж до кінця Другої світової війни [36]. У свою чергу лексико-граматичні зміни були незначними. Текст і граматичні показники продовжували записуватися ієрогліфами.

З настанням епохи Мейдзі (1868-1912 рр.) використання стилю соробун продовжувалося. Більш того, вивчення соробунтай стало обов'язковим

предметом в школах. У 1872 р. Міністерство освіти Японії опублікувало нові правила в системі освіти, згідно з якими існував предмет «Письмо», а вивчення культури послань і стилю соробун починалося вже з молодшої школи.

В період Мейдзі відбулося змішання розмовної та письмової мов. Хоча на початку епохи епістолярний стиль соробун продовжував використовуватися для написання документів і листів, то до середини періоду такий стан зберігався лише серед чиновників та високопосадовців. Прості люди почали використовувати розмовну мову для написання послань. Відомі випадки, коли навіть аристократія вдавалася до розмовної мови або спрощеного соробунтай для написання листів. Наприклад Нацуме Сосекі використовував стиль соробун у листах-знайомствах або коли послання призначалося малознайомій людині.

Як наслідок, і сам стиль соробунтай зазнав значних змін. Найпомітніше з них – це повсюдне використання кани при написанні флексій та деяких слів. Спостерігається велика кількість слів розмовної мови.

До кінця періоду Мейдзі почалося скорочення використання соробунтай серед усіх верств населення. В епоху Тайсе (1912-1926 рр.) і Сева (1926 – до початку Другої світової війни) стиль соробун використовувався тільки у виняткових випадках, а після Другої світової війни повністю вийшов з ужитку. Однак, з огляду на тривалість використання епістолярного стилю соробун, не можна не відзначити вплив, який він мав на сучасний японський епістолярний стиль. Навіть зараз у листах все ще присутні деякі його елементи.

Таким чином, зазнаючи деяких стилістичних та лексико-граматичних змін у ході історичного розвитку, стиль соробун слугував у якості єдиного письмового стилю аж до початку XX ст.

Відображений у працях дослідників епістолярного стилю японської мови й сучасний його стан. Зокрема, вказується, що з 1946 р. (21-й рік періоду Сева) зразкова мова «хе: дзюнго» 標準語 стала обслуговувати всі

сфери спілкування, в тому числі й сучасний японський епістолярний стиль. Відповідно вийшов з ужитку письмовий стиль соробунтай, що виключило з епістолярної писемної традиції використання дієслова-нарощення «со: ро:», а також елементів старої літературної японської мови. Втім, сучасний епістолярний стиль успадкував не лише формуляр послання, але і лексико-фразеологічні особливості стилю соробун, що чітко видно у кліше-стереотипах вступних, завершальних і сезонних привітань.

Особлива увага дослідників до питання збереження епістолярних традицій Японії багато в чому пояснюється їх тісним зв'язком з багатьма культурними цінностями, що сягають корінням далекого минулого. Мові та мовленню, а також письму в Японії завжди надавалося особливе значення. Наприклад, згідно з давнім повір'ям японців, у словах закладена магічна сила 言霊 «котодама», яка обумовлює те, що добрі слова приносять щастя, а погані слова – нещастя. Давнє повір'я про те, що доля контролюється словами й до теперішнього часу впливає на світовідчуття японців. Зокрема, в епістолярному стилі це виражається в табуюванні певних лексичних одиниць при написанні письмових повідомлень. Епістолярний стиль зберігає в собі і стародавні традиції каліграфії, які є невід'ємною складовою японської культури в цілому [11, с. 127].

Пошта та листування у Японії досить широко розповсюджені. На період 2003 р. у Японії функціонувало близько 24 тис. поштових відділень, які щодня обслуговували аж до 7 млн. клієнтів щодня. Як показують дослідження, близько 80% всіх листів, які надсилають одне одному японці, є діловою кореспонденцією. У Японії навіть існує День листа, який відзначається 23 числа кожного місяця. Вибір такої дати не випадковий, адже фраза День листа японською мовою «фумі но хі» співзвучна з числом 23 «фумі», що співзвучне слову «лист». Відповідно, таке свято пов'язано з лінгвістичною грою, що лежить у його назві [22, с. 3–8].

Раніше нормою були великі бланки 便箋 (бінсен), а зараз популярністю користуються більш дрібні, такі як менші за розміром 一筆箋(іппіцусен) і бланки у формі візитних карток.

Можна сказати, що лист складається з п'яти елементів: паперу, письмового приладдя, тексту, почерку автора і штампів. З точки зору одержувача, бланки і печатки особливо часто залишають незабутнє враження. Муракамі вважає, що «70% відбитка літери визначається папером, 20% – рукописними словами, 10% – печатками». Написання листа починається з моменту вибору паперу. Тут також очевидна увага до одержувача, наприклад, вибір бланка з сезонною фотографією або паперу з дизайном, який, на вашу думку, порадує одержувача.

Сучасний діловий стиль кореспонденції в Японії має свої характерні особливості. Однією з особливостей сучасного японського ділового мовлення є значна кількість запозиченої лексики, здебільшого з англійської мови. Зростає кількість термінів, що поясняється тим, що запозичені слова мають більш вузьке конкретне значення. Ознаками офіційно-ділового стилю також є специфічні обов’язкові форми звертання, початку та завершення листа, використання скорочень та символів (наприклад, ￥), негнучка структура ділового повідомлення [1, с. 15–16].

У бізнес-середовищі Японії дуже важливими є «кейго» – форми ввічливості, які виступають у ролі інструмента налагоджування і підтримання дружніх та коректних відносин між працівниками. Навички використання ввічливих форм грають важливу роль як у письмовому, так і в усному діловому спілкуванні. Найбільш ввічливим вважається звернення за професією, що має підкреслювати виключну важливість співрозмовника як професіонала.

На сьогодні ж все більшого розповсюдження набувають електронні листи та онлайн-листування, що пов’язано з неймовірними темпами розвитку науково-технічних, комп’ютерних засобів та інформаційних технологій на

сьогодні. Протягом XX століття «класичний розмовний» епістолярій переживає серйозні зміни. У першу чергу це стосується процентного співвідношення між функціонально-стильовими різновидами «всередині» епістолярного жанру: зокрема, слабшає потік приватного листування, разом з цим спостерігається виникнення нових різновидів електронних текстів, поява яких зумовлена зміненими історичними, політичними, економічними та суспільними умовами життя. Функцію комунікації на відстані взяли на себе телефонні розмови, смс-повідомлення, листування в соціальних мережах, спілкування електронною поштою і т. д. У звичному форматі паперові листи сьогодні використовуються рідко, найчастіше – у якості ділового документа.

Під електронними текстами А. В. Курьянович розуміє концептуально, інформативно і прагматично значущий письмово-мовленнєвий твір, категоріальними ознаками якого є політематичність, стандартна структура, особлива роль пресупозиції і фактора адресата. В цілому, електронні тексти відображають специфіку епістолярного типу спілкування з властивими йому дистанційованим характером спілкування між автором і адресатом, обов'язковістю письмової форми мовного контакту, особливою роллю екстралінгвістичних факторів, неофіційністю і невимушеністю діалогу, його непідготовленістю, автоматизмом та спонтанністю [10, с. 215].

Типологічна характеристика сучасного електронного дискурсу передбачає виділення в ньому таких різновидів автентичних електронних текстів, як:

1. Поштова кореспонденція: приватні та ділові листи, листівки, телеграми.

2. Тексти, що передаються за допомогою телефонного зв’язку: факсимільне листування, повідомлення на пейджер, SMS-повідомлення.

3. Електронні послання: тексти, що передаються електронною поштою, а також інші, які фігурують у рамках інтернет-комунікації на сторінках чатів, сайтів, форумів [10, с. 218].

Електронне листування характеризується цілою низкою особливостей, до яких входять:

– міжособистісний або груповий характер спілкування;

– опосередкованість спілкування, де у якості посередника виступає поштова служба, комп'ютер або інший технічний засіб;

– монологічність або діалогічність віртуального листування, можуть використовуватися і форми полілогу;

– здебільшого письмова форма спілкування, іноді – усна (завдяки можливостям онлайн трансляцій, прикріпленню мовних звукових та відео-файлів тощо);

– стиль мови коливається від ділового до розмовного, аж до використання ненормативної лексики [16].

Технічні нововведення розширюють можливості комунікантів: в рази прискорюються процеси передачі і отримання інформації, економиться час співрозмовників, є можливість прикріпити до повідомлення фото, відео та аудіо-матеріали, вести діалог відразу з декількома учасниками спілкування, також стало реальним бачити партнера по комунікації під час розмови.

У зв'язку з тим, що письмова мова інтернет-спілкування уподібнюється усній, на перше місце висувається швидкість передачі інформації, а не вираження ввічливого ставлення до адресата, з'являються нові принципи і закономірності спілкування за допомогою листування. Стиль викладу, структура листа і допустимість вживання або невживання деяких етикетних елементів розуміються учасниками спілкування по-різному, що іноді провокує непорозуміння між учасниками комунікації.

Характерно, що у Японії навіть при написанні електронних листів необхідно дотримуватися певних правил, адже в іншому випадку співрозмовник може неправильно зрозуміти лист. На сьогодні щоб писати електронні листи японською мовою, знання кандзі не є обов'язковим, адже можна скористатися спеціальними розробленими додатками, які підбирають

необхідний символ кандзі. Однак для повноцінного листування обов'язково знати абетку катакана і хірагана.

Загалом же, як у паперових листах, так і в електронному листуванні як елементах сучасного епістолярного стилю японської мови ступінь варіювання форми та змісту листів є надзвичайно високим. Окрім мети написання листа та його безпосереднього змісту в японському епістолярії долучається ще й фактор необхідності вибору відповідного рівня ввічливості. Чи не найкраще це віддзеркалюється у листах-проханнях про допомогу, де чітко маркуються соціальні позиції автора та адресата повідомлення [9, с. 97].

Таким чином, епістолярний стиль японської мови має дуже глибоке коріння та походить з історичного періоду японської історії Нара (710 – 794 рр.). Починаючи з цього часу японці починають активно запозичувати разом з іншими мовними традиціями та явищами і традиційне китайське письмо та традиції листування. Уже в період Хейан (794-1192 рр.) японська мова та культура перевищують важливість китайської традиції, формується самобутня культура японського епістолярного стилю, яка проходить від строгого стилю офіційного листування до більш сучасних розмовних форм. Найбільш стійким та розповсюдженим виявився епістолярний стиль японської мови соробун.

Після епохи Хейсей лист використовувався не стільки як засіб комунікації, скільки як спосіб передачі почуттів. Саме тому, що їх рідко пишуть, «час і зусилля» витрачені на написання листа іншою людиною стали більш цінними. Листи популярні в Японії вже більше 1000 років, але саме в епоху Хейсей вони стали «найпотужнішим засобом комунікації для передачі почуттів».

Можна сказати, що сучасний епістолярний дискурс завдяки розповсюдженню мережі інтернет на сьогоднішній день поєднує в собі декілька суміжних жанрів. Варто зазначити, що станом на 2019 рік, офісний робітник в середньому по світу отримував і надсилав десь 126 електронних

листів на день. А взагалі у світі в 2019 роцівідправлялися і надходили до адресатів майже 293,6 мільярда електронних листів, налічуючи майже 4 мільярди автентичних користувачів електронної пошти. [32]

Електронна пошта продовжує активно використовуватися в світі бізнесу, а також серед споживачів. Кількісний обсяг електронної пошти продовжує зростати здебільшого за рахунок її використання для повідомлень (наприклад, для продажів онлайн), а не просто в якості інструменту міжособистісного спілкування.

За результатами дослідження businessmail.or.jp [40], електронна пошта (99,1%) була найбільш поширеним методом спілкування з оточуючими на роботі. Електронна пошта, телефонні дзвінки та особисті зустрічі є трьома основними засобами зв'язку на роботі, і цей порядок не змінювався з 2011 року.

Не слід забувати при цьому про те, що електронна пошта є найскладнішим з трьох способів комунікації. При особистій зустрічі чи по телефону можна перефразувати повідомлення під час його мовлення, додати інформацію і запевнитися, що інша людина вас розуміє. Ви можете отримувати від іншої людини зворотний зв'язок і змінювати сценарій у міру розвитку подій. З іншого ж боку у випадку з електронною поштою ви маєте зібрати всю інформацію, яку ви хочете передати заздалегідь, а потім структурувати ваше повідомлення так, щоб передбачити, як співрозмовник вас зрозуміє. Ви не знаєте, як людина прочитає ваше повідомлення, тому є необхідність передбачити розуміння і емоції адресата задля того, щоб написати адекватного листа.

Особливо важливість онлайн комунікацій відчулася людством в 2020 році, на фоні поширення світом нової коронавірусної хвороби. І хоча сучасні засоби комунікації дозволяють у більшості випадків контактувати з іншими на відстані за допомогою відео-конференцій та дзвінків, листування у різних

його формах залишається важливою складовою комунікації, яка, здається, не планує здавати своїх позицій. Росте також і використання різних чат-додатків, проте в бізнесі й при офіційних контактах електронні листи в Японії все ще використовуються втричі частіше, ніж такі види комунікації, яким менше властиві особливості епістолярного жанру [43].

Незважаючи на такий високий процент використання електронних листів як способу комунікації в бізнес середовищі й серед пересічних громадян, варто зазначити, що Японія, як країна, по суті своїй все ж країна консервативна, а отже традиції звичного паперового листування також нікуди не зникають, і використовуються як для ділової комунікації, документообігу з державою й населенням, так і звичайними японцями для привітань і якихось інших більш офіційних нагод. Бувають й ситуації, коли молодь обирає листування як спосіб контакту зі старшим поколінням, якому воно більш зрозуміле.

У 1949 році була заснована Асоціація друзів поштової служби (郵便友の会) – членська організація, основною метою якої було ведення листування.

Кількість членів досягла свого піку в 1955-64 роках, коли вона налічувала близько 300 000 членів. Пізніше, в 2001 р., вона була перейменована в PFC (Pen friend club), що існує й донині, але в 2006 р. число його членів скоротилося приблизно до 5000 чоловік. Однак з тих пір число членів повільно зростає, і станом на 2016 рік їх налічувалося приблизно 15000.

Зниження обсягів листування за останні 20 років можна пояснити насамперед поширенням Інтернету. Крім того, зростає усвідомлення необхідності захисту особистої інформації. Прийняття в 2005 році закону «Про захист особистої інформації» прискорило цей спад. Проте, було створено систему анонімного листування, і інтерес до неї поступово

проявляється. Звичайно, це не можна назвати розквітом, але вірно і те, що інтерес до листування знову зростає.

	Чоловіки	Жінки	Разом
20 років	14	183	197
30 років	15	238	253
40 років	17	207	224
50 років	15	116	131
60 років	21	32	53
Разом	82	776	858

[38]

З простих атрибутів членства (Таблиця 1) можна побачити наступне. У розбивці за статтю жінки складають майже 90% (90,4%) серед тих, кто регулярно пише особисті листи, що робить цей засіб комунікації таким, в якому домінують жінки. За віком більшість респондентів перебувають у віці 30-40 років, а більше половини (55,5%) – у віці 30-40 років. Ті ж, кому 20 років становлять понад 20% (23,0%) від загального числа респондентів, що свідчить про те, що вони також заслуговують на увагу, особливо як покоління, яке активно користується соціальними мережами. Виходячи з перерахованих вище характеристик, можна припустити, що листування є не стільки заміною Інтернет-комунікації, скільки доповненням до неї, що компенсую незадоволені потреби людей.

Проте, на сьогодні ж все більш популярним стає електронне листування, яке знаменує принципово новий рівень епістолярного стилю японської мови. Відповідно, на сучасному етапі епістолярний стиль японської мови відображає як давні традиції та елементи соробун, які все ще збереглися у японському листуванні, так і спричинені сучасними реаліями особливості, такі як набуття листами та мовою листування все більших ознак

розмовності, а також електронного формату листування, який повністю трансформує як самі умови листування, так і мову епістолярного стилю сучасності.

1.3. Класифікація текстів епістолярного стилю японської мови

Звертаючись до питання японського епістолярного стилю, важливо також вміти розмежовувати різні типи текстів цього стилю, адже вони володіють різними властивостями та характеристиками.

На основі вже здійсненого аналізу теоретичних досліджень в області японського епістолярного стилю та вивчення цього питання у діахронії можна виокремити такі типи японських листів, як письмовий та електронний лист. Окрім того, листи можуть бути персональними та діловими.

Розглядаючи персональне листування сучасних японців, слід зауважити, що в Японії крім традиційних для будь-якої культури поздоровлень з нагоди календарних свят прийнято писати листи також у зв'язку з багатьма значимими подіями в житті людини: народженням дітей, укладенням шлюбу, вступом до навчальних закладів, початком трудової діяльності, смертю близьких та іншими вагомими подіями.

Існує також традиція написання листів з побажанням здоров'я хворим людям, листів з нагоди переїзду на нове місце проживання, листів у зв'язку з настанням тієї чи іншої пори року. Чуйне ставлення до природних явищ – одна з особливостей японської культури, тому так звані сезонні вітання та листи є невід'ємною частиною епістолярного дискурсу Японії [11, с. 127]. Такі листи мають свої унікальні особливості.

В області особистого формального і неформального листування в епістолярному стилі японської мови виокремлюємо такі різновиди кореспонденції різної тематики:

1. Лист-привітання (з Новим Роком, з днем народження, з приводу весілля, народження дитини, вступу до університету, отримання роботи тощо);

2. Лист-співчуття (з приводу хвороби, госпіталізації родича, смерті близьких);

3. Лист-прохання (про рекомендацію, інтерв'ю, допомогу, письмове замовлення в організацію тощо);

4. Лист-подяка (за запрошення, подарунок і т. д.);

5. Лист-повідомлення (про приїзд, про весілля, про зміну адреси);

6. Лист на фірмовому бланку (запрошення в гості, на весілля, на виставку). Такі листи вимагають обов'язкової формальної відповіді;

7. Лист-вибачення (за не приїзд, запізнення, відмову від роботи тощо) [22, с. 20].

Ділові ж листи є більш жорстко регламентованим типом документів, який до того ж має юридичну значущисть. Ділові листи виступають в ролі інструменту, що регулює економіко-правові та соціальні відносини між кореспондентами. Ділові листи діляться на дві частини: ті, що надходять (вхідні) листи й ті, що відправляються (вихідні) листи. Окрім того, ділова кореспонденція розрізняється за різними кваліфікаційними ознаками.

Комерційні листи виділяються в діловій кореспонденції за тематичним критерієм – вони оформляють, реєструють укладення та виконання комерційної угоди, тобто передують складанню контракту (договору) і є документами, що регулюють хід його виконання. При розгляді справи в арбітражному суді вони можуть бути підставою для пред'явлення позову (лист-рекламація, лист-угода). Решта ділових листів, які називають службовими, вирішують організаційні питання, питання економічних і юридичних відносин між кореспондентами [5, с. 35].

За функціональною ознакою ділові листи поділяються на ті що потребують обов'язкового листа-відповіді:

– ініціативні комерційні листи (лист-запит, лист-пропозиція, лист-рекламація);

– лист-прохання;

– лист на фірмовому бланку.

Окрім того, виокремлюються листи, які не потребують обов'язкової відповіді:

– лист-підтвердження;

– лист-повідомлення;

– лист-нагадування;

– лист-попередження;

– лист-декларація (заява);

– лист-розпорядження;

– лист-відмова;

– супровідний лист;

– гарантійний лист;

– інформаційний лист.

За змістом і призначенням листи можуть бути: інструкційними, гарантійними, інформаційними, рекламними, комерційними, рекламаційними, виділяють також листи-запити, листи-повідомлення, листи-запрошення, листи-відповіді та ін. [35, с. 25].

Тож, відповідно, система текстів епістолярного стилю японської мови включає низку різновидів листів, особливості, структура, лексико-граматичні та інші особливості яких різняться залежно від того, це особистий чи офіційно-діловий лист, письмовий чи електронний лист, а також залежно від того, це історичний чи сучасний текст листа. Всі ці особливості будуть враховуватися у ході вивчення текстів японських листів у ході подальшого дослідження.

Висновки до розділу 1

У ході вивчення теоретичних передумов дослідження з'ясовано, що офіційно-діловий стиль японської мови використовується у сфері державно-політичного та громадського життя, у сфері законодавства та управління адміністративно-господарською діяльністю. До системи офіційно-ділових підстилів входить і адміністративно-канцелярський підстиль, який регулює епістолярні жанри. До цих жанрів мовлення належать тексти, які мають форму листа, листівки, телеграми, що надсилаються адресату для повідомлення певних відомостей.

Вивчення історії епістолярного стилю японської мови показало, що він має дуже глибоке коріння та походить з історичного періоду японської історії Нара (710 – 794 рр.). Починаючи з цього часу японці починають активно запозичувати разом з іншими мовними традиціями та явищами і традиційне китайське письмо та традиції листування. У період Хейан (794 – 1192 рр.) японська мова та культура перевищують важливість китайської традиції, формується самобутня культура японського епістолярного стилю, яка проходить від строгого стилю офіційного листування до більш сучасних розмовних форм. Найбільш стійким та розповсюдженим виявився епістолярний стиль японської мови соробун. Окрім того, розрізняється чоловічий та жіночий епістолярний стиль.

Окрім того, зясовано, що на сьогоднішній день стиль листування в японській мові зберігає як ознаки історичних маркерів стилю соробун, так і розмовні елементи, які активно входили до системи епістолярного стилю на більш нових етапах його розвитку. Визначено, що популярним на сьогодні стає електронне листування, яке все більше замінює собою звичайні паперові листи як у приватному листуванні, так і в діловій кореспонденції.

Аналіз типів епістолярних текстів японської мови показав, що в області приватного листування виокремлюються листи-привітання, листи-співчуття, листи-прохання, лист-подяка, лист-повідомлення, лист на фірмовому бланку (запрошення в гості, на весілля, на виставку), лист-вибачення. Окрім того,

властивими суто японській культурі є листи, присвячені початку певної пори року.

Серед ділових листів виокремлюються лист-угода, ініціативні комерційні листи (лист-запит, лист-пропозиція, лист-рекламація), лист-прохання, лист-підтвердження, лист-повідомлення, лист-нагадування, лист-попередження, лист-декларація (заява), лист-розпорядження, лист-відмова, супровідний лист, гарантійний лист, інформаційний лист. Окрім того, виділяють інструкційні, гарантійні, інформаційні, рекламні, комерційні, рекламаційні листи та ін.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Епістолярний дискурс як область лінгвістичного дослідження

У цьому дослідженні матеріалом аналізу особливостей епістолярного стилю японської мови є приватні та ділові листи, які входять до структури епістолярного дискурсу мови. У рамках методологічного аспекту дослідження необхідно охарактеризувати епістолярний дискурс як область та матеріал аналізу лінгвістичного дослідження.

Загалом, вивчення епістолярію у парадигмі дискурсології та через поняття «дискурс» є порівняно новим підходом у сучасній лінгвістиці. О. П. Фесенко вивчає тексти дружніх листів, спираючись на поняття «дискурс», вказуючи, що він реалізується через мовленнєві жанри або «гіпержанри», що визначаються як «мовленнєві форми, які поєднують у своєму складі декілька жанрів» [21, с. 74].

У контексті дискурсивного підходу епістолярний дискурс визначається як «мовленнєвий твір, який створено і який функціонує з урахуванням певної епістолярної традиції, має писемну форму і реалізується в усьому розмаїтті його когнітивно-комунікативних функцій» [21, с. 135]. Формальна сторона (тобто, сам текст листа) створюється у процесі дискурсивного розгортання. При цьому епістолярний дискурс – «не результат, а процес мовленнєвої поведінки».

Відповідно, у складі дискурсу присутній не тільки текст як такий (текст як предмет лінгвістичного дослідження згідно з усіма іншими підходами до вивчення епістолярію), а й прояви особистості адресата та адресанта з їх соціальними, психологічними, когнітивними, комунікативними особливостями, тобто рисами, які формують дискурс, у нашому випадку, епістолярний, і визначають його перебіг [12, с. 47].

Дискурс, який породжує текст і функціонує в контексті різноманітних мовних жанрів, є явищем когнітивне, тобто має справу з передачею знань, з оперуванням знаннями особливого роду і, головне, зі створенням нових знань [4]. Якщо текстуальний (мовний) аналіз передбачає вивчення структури тексту на всіх рівнях мови і включає розгляд його графічної оболонки і стилістичних прийомів і фігур мови, то контекстний (контекстуальний) аналіз спрямований на розгляд місця, часу, події і дії, сфер діяльності учасників, їх ролі, соціальних відносин і когнітивних характеристик.

Діяльність суб'єктів, їх соціокультурна активність, переконання і ідеологія дозволяють співвіднести віднайдені дискурсом тексти з процесами їх виробництва та використання, а також описати процеси переконання, передачі інформації і способи їх вираження. Саме на тлі контексту значення мовних знаків можуть визначатися як «когнітивні структури, включені в модель знання і думки, конкретні концептуалізації» [2, с. 5].

Епістолярний текст як концептуально, інформативно і прагматично значущий письмовий мовленнєвий твір, категоріальним ознаками якого вважаються політематичність, стандартна структура, особлива роль пресупозиції й фактора адресатної спрямованості [6] актуалізує комунікативні, когнітивні, лінгвістичні, соціокультурні здібності учасників даної сфери комунікації. Епістолярій як категорія функціональної стилістики та жанрології виступає поєднанням різних жанрів і стилів, це різнорідна єдина структура, яка об'єднує риси різних стилів і представляє собою комплексний жанр мови.

Важливо також визначити співвідношення між епістолярним жанром, епістолярним дискурсом і епістолярним текстом можна представити у такій схемі, де виділено об'єкт цього дослідження, який складають епістолярний дискурс і епістолярний текст як одиниці епістолярного дискурсу (мал. 2.1.):

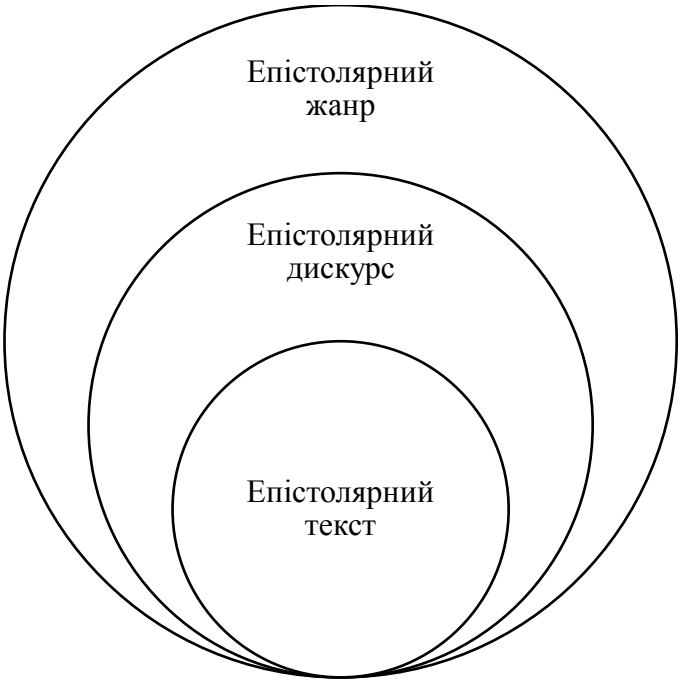

Мал. 2.1. Співвідношення між епістолярним жанром, епістолярним дискурсом і епістолярним текстом

У традиційному епістолярному жанрі ядерною функцією є інформативна. Вона полягає у передачі повідомлення адресату, у якому може робитися інформативний акцент на діях, станах, що послідовно розвиваються або ж на певних подіях, фактах і т. п. Функціями ближньої периферії є фатична та самопрезентативна функції.

Образ автора і адресата у даному дискурсі характеризується тим, що автором і адресатом є люди з різними характеристиками за статевою, віковою, соціальною приналежністю. При особистому листуванні комунікантів двоє, а от у ході онлайн-листування на форумах, чатах, або ж у відкритих листах кількість адресатів може бути безмежною, що становить полілог. Їх образ також формується за рахунок екстралінгвістичних факторів: біографічного досвіду, історичної епохи, характеру і світовідношення, всі ці особливості відображаються в епістолярії у лінгвістичних чинниках на різних рівнях мови.

Оскільки у нашому дослідженні ми долучаємося до аналізу як традиційного епістолярного дискурсу, так і електронного епістолярію, доцільно здійснити порівняння цих двох підвидів епістолярного дискурсу.

Віртуальне спілкування, що складається з смс-повідомлень, соціальних мереж, інтернет-чатів, які мають вплив на комунікативну епістолярну сферу, вносить певні корективи в жанрову форму епістолярію японської мови і тягне за собою корективи, її трансформацію.

Основним змінам піддалися структурні канонічні особливості жанру, які, або стають хиткими, або і зовсім зникають. У зв'язку з тим, що інтернет-комунікація явище гнучке, загальнодоступне і надає можливість самоконтролю, стиль письма часто ігнорується, а лексичні, синтаксичні та пунктуаційні особливості оформлення тексту не завжди ретельно редагуються авторами.

Епістолярій оформлений у вигляді діалогу, що складається з мовних висловлювань або реплік. Виходячи з результатів, отриманих у ході аналізу мовної моделі жанру епістолярію традиційного та електронного, можна скласти порівняльну таблицю з жанровими параметрами (Таблиця 2.1.):

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика традиційного та електронного епістолярного дискурсу

Аспект мовленнєвого жанру	**Традиційний епістолярій**	**Електронний епістолярій**
Функція	1) інформативна; 2) фатична; 3) самопрезентативна; 4) експресивна.	1) фатична; 2) експресивна; 3) інформативна; 4) самопрезентативна.
Образ	Далеке минуле,	Найближче минуле

минулого / майбутнього	прогностичний характер майбутнього. Актуальність листування у різні часові пласти.	і майбутнє. Актуальність листування у даний момент часу.
Тимчасовий характер періодів відправки повідомлення	Дистантний, довгий	Квазісинхронний, миттєвий
Простір, у якому створюється повідомлення	Реальний (на папері)	Віртуальне (інтернет-простір)
Характер тексту	Цілісний об’ємний продукт мовної діяльності.	Діалоги, полілоги складаються з висловлювань або реплік.
Структура	Зачин (звернення), основна частина, кінцівка, підпис автора (може бути дата і місце написання).	Присутня у офіційно-діловому типі листів.
Характер комунікативної мети	Інформативний, потім фатичний	Найчастіше фатиний, потім інформативний.
Мовні	Клішованість,	Неклішованість,

особливості	стильова контамінація з елементами розмовного стилю.	стильова контамінація з домінуванням розмовного стилю і інтернет-мови: мовна гра, система смайлів тощо.
Сприйняття носіями мови	Культурний символ, оригінальний спосіб передачі інформації.	Повсякденний швидкий спосіб передачі інформації і комунікації.

Відповідно, найістотніші зміни у мовних жанрах епістолярного дискурсу стосуються функцій: сучасний епістолярний дискурс має фатично-інформаційний характер, що демонструє «зрушення ядерних функцій» традиційного епістолярію на ближню периферію. Ця функціональна трансформація природним чином визначає зміни і в структурі епістолярного тексту, і в характері мовних засобів, які використовуються у сучасних листах.

2.2. Методи вивчення епістолярних текстів японської мови

У ході дослідження епістолярного стилю японської мови використовується низка лінгвістичних методів аналізу. Зокрема, використовуються індуктивний та дедуктивний методи дослідження епістолярного стилю. В емпіричних науках, до яких відноситься і лінгвістика, це протиставлення пов’язане з протиріччям між природою досліджуваного об’єкта (сутністю) і наявними у розпорядженні дослідника емпіричним матеріалом (фактами). Спостережуваним емпіричним матеріалом дослідника

є непрямі свідчення про мову, а саме – продукти мовної діяльності (мовні вирази).

Індуктивний метод організації наукового процесу в цілому полягає у зборі та документації конкретних явищ (фактів) з подальшим їх узагальненням і переходом від фактів до лежачих в їх основі сутностей. Дедуктивний метод в якості відправного пункту передбачає, навпаки, засноване на певних припущеннях постулювання сутностей і перевірку реальності цих сутностей їх відповідністю (або невідповідністю) спостережуваним фактам. У ході вивчення особливостей та історії розвитку епістолярного стилю японської мови застосовуються індуктивний та дедуктивний методи дослідження.

У ході лінгвістичного дослідження застосування індуктивного або дедуктивного методу в чистому вигляді неможливе, хоча нерідко спостерігається перевага того чи іншого методу. Найбільш продуктивним є циклічне застосування дедуктивного та індуктивного методу з послідовним уточненням уявлення про досліджуваний об’єкт. На початковій стадії дедуктивно висуваються деякі гіпотези про мовні сутності, які потім індуктивно перевіряються у процесі емпіричної роботи зі спостережуваним мовним матеріалом та індуктивних узагальнень. Як правило, при цьому виявляється певна (часом значна) невідповідність постульованих сутностей і індуктивно отриманих узагальнень.

Використовуються у цьому дослідженні й евристичні методи, пов’язані зі збором та документацією фактів. Використовуються приклади листів як літературних текстів. В цілому даний метод не забезпечує абсолютної чистоти мовного матеріалу, оскільки письмові літературні тексти створюються в штучній комунікативній ситуації, коли автор тексту має можливість обдумувати і змінювати написаний текст.

У лінгвістиці використовуються різні способи представлення мовних сутностей і фактів, які досліджуються у тому числі й через описові методи. Для будь-якого опису стоїть проблема адекватності опису об’єкту. Опис

узагальнює представницький матеріал певної кінцевої вибірки даних, яку він в ідеалі повинен описувати адекватно.

У ході аналізу історичного аспекту формування епістолярного стилю японської мови застосовується також порівняльно-історичний метод дослідження. Основні положення цього методу свідчать, що:

1) кожна мова відрізняється неповторними особливостями, які розкриваються тільки при порівнянні з іншими мовами;

2) мови групуються в мовні групи, сім'ї;

3) відмінності споріднених мов можуть бути пояснені тільки безперервним історичним розвитком.

У цьому дослідженні використовується метод вивчення особливостей епістолярного стилю японської мови на основі аналізу історичних етапів розвитку японського письма та стилів листування. Обмеженість порівняльно-історичного методу проявляється у неможливості пояснити подібності неспоріднених мов і в неможливості відтворити цілісну картину мови як синхронної, діючої системи.

Окрім того, використовується у ході дослідження й дискурс-аналіз. Дискурс-аналіз – це міждисциплінарна область знання, у якій поряд з лінгвістами беруть участь соціологи, психологи, фахівці зі штучного інтелекту, етнографи, літературознавці, стилісти та філософи. Це перспективна область дослідження, оскільки вона допомагає зрозуміти, як «працює» мова у тих чи інших життєвих ситуаціях, які ментальні процеси відбуваються в ці моменти, і як все це пов'язано з психологічними та соціокультурними факторами [4, с. 63].

Дискурс-аналіз (від грецького слова: διεξοδος – це «шлях, виклад, розповідь»; від лат. слова: *discoursus* – «бесіда, аргумент, розмова»; від франц. слова: *discourse* – «мова»). Дискурс-аналіз – це сукупність аналітичних методів інтерпретації різного роду текстів чи висловлювань як продуктів мовленнєвої діяльності людей, здійснюваної у конкретних суспільно-політичних обставинах та культурно-історичних умовах.

Дискурс-аналіз дозволяє виділити не тільки істотні характеристики соціальної комунікації, а й другорядні, змістовні та формальні показники (наприклад, тенденції в варіативності мовних формул або побудові висловлювань). У цьому незаперечна перевага даного підходу, тому методи моделювання дискурсу, обґрунтування його компонентів і вивчення його структури як цілісної комунікаційної одиниці активно використовуються різними дослідниками [6, с. 46].

Дискурс-аналіз – це аналіз мовних форм, визначення мети і функцій їх використання в комунікації. Основні напрямки досліджень у області дискурс-аналізу – це структура наративів, значення і контекст у дискурсі, приховане значення, інтертекстуальність, невербальні засоби комунікації, соціальна ситуація комунікації, лінгвістична маніпуляція.

У дослідженні використовуються методи збору даних, такі як аналіз літературних джерел, словників, текстів листів. Для отримання достовірних результатів використовувані дані мають бути репрезентативними, тобто відображати реальну картину розподілу лінгвістичних одиниць в цілому і представляти лінгвістичне розмаїття розглянутих одиниць. Використовується і метод суцільної вибірки при аналізі елементів листів, лексико-граматичних їх особливостей.

Стилістичний метод використовується у роботі для дослідження функціонального стилю епістолярію японської мови. Використовується також функціональний аналіз, який передбачає моделювання функціонально-семантичних полів, під якими розуміють угруповання засобів різних рівнів мови, засновані на певній семантичній категорії, а також комбінування мовних засобів [6, с. 46].

Таким чином, у ході дослідження особливостей епістолярного стилю японської мови застосовуються такі методи дослідження, як аналіз літературних джерел, словників, текстів листі, індуктивний та дедуктивний методи, порівняльно-історичний метод, зіставний і аналітичний методи.

Висновки до розділу 2

У ході вивчення методолого-теоретичних аспектів дослідження визначено особливості дискурсу епістолярного стилю. Зокрема, з'ясовано, що поняття «дискурс» та сам дискурсивний підхід до вивчення мови є порівняно новими аспектами сучасної лінгвістики. У контексті дискурсивного підходу епістолярний дискурс визначається як мовленнєвий твір, який створено і який функціонує з урахуванням певної епістолярної традиції, має писемну форму і реалізується в усьому розмаїтті його когнітивно-комунікативних функцій.

У ході аналізу здійснено порівняльну характеристику традиційного та електронного епістолярного дискурсу японської мови, оскільки матеріалом дослідження виступають як традиційні листи, так і електронні листи японської мови приватного та офіційно-ділового характеру. У ході порівняльного аналізу порівнювалися функції, образ минулого та майбутнього, часовий характер періодів відправки повідомлення, простір, у якому створюється повідомлення, характер тексту, структура, характер комунікативної мети, а також мовні особливості і сприйняття обох типів текстів носіями мови.

З'ясовано, що найістотніші зміни у мовних жанрах епістолярного дискурсу стосуються функцій: сучасний епістолярний дискурс має фатично-інформаційний характер, що демонструє «зрушення ядерних функцій» традиційного епістолярію на ближню периферію. Ця функціональна трансформація природним чином визначає зміни і в структурі епістолярного тексту, і в характері мовних засобів, які використовуються у сучасних листах.

Аналіз методології вивчення епістолярного стилю японської мови показав, що у ході дослідження застосовуються такі методи дослідження, як аналіз літературних джерел, словників, текстів листів, індуктивний та дедуктивний методи, евристичні методи, порівняльно-історичний метод, дискурс-аналіз, стилістичний та функціональний аналіз.

РОЗДІЛ 3. Аналіз епістолярного стилю мовлення і особливостей його структури і перекладу на основі автентичних матеріалів

3.1. Стилістичні та національно-культурні властивості епістолярного стилю японської мови

Вивчення історії розвитку епістолярного стилю японської мови показало, що цей дискурс має безліч національно-обумовлених характеристик. Безумовно, сучасний стиль написання листів, а особливо – листів в електронному форматі, є менш регламентованим, ніж класичні, традиційні форми листів. У цьому дослідженні звертаємося до аналізу як старовинних форм епістолярного стилю японської мови, так і до сучасних його проявів.

Передусім, звернемося до особливостей старовинного японського епістолярного стилю 候文 «соробун». Японська мова, так само, як і японська культура, вирізняються дуже високим рівнем чемності, ввічливості. Це загалом притаманно розвиненим азійським культурам. Так, і сама назва японського стилю листування соробун походить від дієслова-зв'язки 候そうろう co: po:, яке використовується наприкінці речення для вираження чемності. Це слово мало той же сенс, що і дієслова あります – arimasu, おります – orimasu, ございます – gozaimasu. Окрім того, у японській мові дослідники вирізняють так звану «чемну мову» – 丁寧語 тейнейго, а також «скромний стиль мови» 謙譲語 кендзього.

Саме така увага японців до ввічливості є національно-культурною рисою японської мови та дискурсу епістолярію в цій мові. Вивчаючи лексичну складову японських листів, перш за все слід звернути увагу на надзвичайно ввічливий стиль вираження думок. Японській мові в усі часи був притаманний дуже ввічливий тон викладу. При цьому ніде етикетні умовності та норми ввічливості не проявили себе так, як у лексико-граматичній та структурній складовій епістолярного тексту.

У період Едо в японському стилі соробун існувало кілька способів прояву поваги до адресата:

– прояв скромності за рахунок використання зневажливих форм дієслів по відношенню до себе;

– прояв поваги до адресата, за рахунок використання ввічливих форм дієслів і поважних префіксів;

– ввічливий тон викладу тексту.

Зазначені особливості здебільшого характерні й для сучасного японського епістолярного стилю. Говорячи про способи вираження ввічливості у японському стилі листування соробун за допомогою лексики, перш за все варто відзначити широке використання гонорофічних префіксів та суффіксів, таких як 御 – ご -го, おん -он, み -мі, お –о (читання варіювалося залежно від слова), які зберегли читання お -о, ご –го. Такі афікси використовуються і в сучасній японській мові, хоча й записуються вже не ієрогліфом, як це було прийнято до Другої світової війни, а каною.

Спостерігалося також вживання додаткових ввічливих фраз, початкових і заключних привітань – 敬啓けいけい – кейкей, 拝啓はいけい – хайкей. Останній приклад продовжує використовуватися і в сучасних японських листах.

Японський ввічливий стиль мови також передбачає поділ лексики на нейтральну, «принизливу» (що використовується по відношенню до себе) і «ввічливу» (яка застосовується по відношенню до співрозмовника). В епістолярному стилі соробун такі лексичні нюанси проявлялися найбільш характерно. Так, наприклад, «ввічлива» лексика по відношенню до співрозмовника ділилася на:

– «нейтральну» – якщо адресант і адресат рівні за соціальним статусом;

– «менш ввічливу» – якщо адресат нижче за рангом;

– «більш ввічливу» – якщо співрозмовник займає більш високе положення в суспільстві.

Зокрема, у стилі соробун існував ряд подібних синонімів для вираження всіх цих рівнів ввічливості. Такі слова як 尊台 そんだい – сондай і 貴台きだい – кідай використовувалися при звернення до людини, яка стоїть вище за статусом, а слова 雅兄がけい – гакей, 机下きか – кіка – при зверненні до людини одного рівня.

Існували також слова, які вживалися тільки по відношенню до себе і до своєї сім'ї, і слова, які використовувалися по відношенню до співрозмовника і його сім'ї. Хоча в сучасному листі існують слова, які використовуються тільки по відношенню до співрозмовника або до себе, в цілому, ці нюанси застосовуються переважно до використання «скромного стилю мовлення» кендзього 謙譲語. Розмежування ввічливої лексики в залежності від статусу співрозмовника в епістолярному японському стилі вже не існує.

До унікальних лексичних особливостей стилю соробун належить також специфічне вживання табуйованої лексики. Якщо у посланні було необхідно вжити табуйовані слова, то їх записували ієрогліфами за змістом не пов'язаними зі змістом слова.

Щоб не викликати негативну реакцію отримувача, у листах певного змісту варто уникати деякої лексики. Наприклад, у листах-привітаннях з приводу народження дитини не вживають слів 落らる***(очіру)*** – падати,失う ***(угшінау)*** – втрачати,四 ***(ші)*** – чотири (співзвучно з 死***(ші)*** – смерть). У листах, що висловлюють співчуття не варто використовувати таких слів, як：再び***(футатабі)*** – повторно,重ねて***(касанете)*** – неодноразово. При вітанні з нагоди весілля варто уникати таких слів, як 去る ***(сару)*** – проходити,終わる ***(овару)*** – закінчуватися, 壊れる ***(ковареру)*** – руйнуватися.

Втім, окрім табуйованих фразеологізмів існують й ієрогліфічні ідіоми, вживання яких, навпаки, вітається: 充足感 дзюдзоку-кан – «почуття

задоволення». Ієрогліф 充 дзю – «наповнювати» співзвучний ієрогліфу 十 дзю: – «десять», тобто ця ідіома означає побажання здійснення мрій в десятикратному розмірі, повного задоволення від життя; 嬉嬉として кікітосіте – «весело, радісно»; 悠悠 閑閑 ю: ю: канкан – «спокій і тиша» (побажання спокійного життя). Вживання одного і того ж ієрогліфа двічі посилює емоційний ефект.

Час відправлення та отримання листа також може бути характерним прикладом відображення національного світогляду і культури. Так, згідно з древніми японськими віруваннями, у кожному місяці традиційного місячного календаря є щасливі та нещасливі дні.

Найбільш сприятливим днем для різних справ, заходів та урочистостей вважається так званий 大安 тайан – «день великого спокою». Для вираження найкращих побажань адресату необхідно відправити лист так, щоб на ньому стояв поштовий штемпель щасливого дня. Для цього треба не опускати лист в поштову скриньку, а відправити його безпосередньо з поштового відділення.

Слова, які використовуються для написання дати у стилі соробун, мали відмінності від сучасних. Це пов’язано з тим, що в Японії до 1873 р. використовували місячний календар, при цьому місяці та дні мали свої власні назви, пов’язані з японськими звичаями і погодними явищами. У сучасній японській мові для написання дат використовуються арабські або китайські цифри.

3.2. Лексико-граматичні особливості епістолярного стилю японської мови в діахронії

Розглянемо також лексико-граматичні особливості давнього стилю японського епістолярію соробун та порівняємо його із сучасними особливостями листів.

Формування лексичного складу епістолярного стилю японської мови відбувалося протягом довгого періоду часу. Простежимо зміни у лексичному та граматичному складі листів починаючи від старояпонської мови та до сучасного етапу.

Виникнення епістолярного стилю відносять до VIII ст. На той час приходиться період старояпонської мови, коли у якості писемної мови використовувалася китайська система письма. Що ж стосується лексики періоду старояпонської мови, то листування велося на 漢文体 канбунтай, тобто використовувалася лексика, запозичена з китайської мови. Речення також будувалися відповідно до китайської мовної традиції.

Період старояпонської мови (епохи Хейан та Камакура) характеризується трьома основними особливостями:

1. Поява 仮名 かな кана – японської складової азбуки.

2. Початок вживання на письмі дієслова-зв'язки со: ро 候, яке замінило собою дієслова хабері 侍り і тамау 給う, які використовувалися раніше.

3. Перехід до нового письмовою стилю, так званого 和文漢文体 わんぶんかんぶん – вабунканбунтай або 準漢文体 じゅんかんぶんたい – дзюнканбунтай, тобто стилю канбун 漢文 з елементами японської розмовної мови.

Змішання мов почалося з настанням епохи Хейан, а з приходом епохи Камакура воно лише посилилося. У письмовий стиль канбун почали проникати просторічні слова. З точки зору лексико-граматичних змін відбулися деякі трансформації. Наприклад, вираз «Я думаю ..., але ...» за правилами канбунтай має записуватися, як: 雖存思給候 – 思い給い存じ候と雖も – おもいたまいぞんじそうろうといえども omoітамаі дзондзіco: po: тоіедомо. Сучасний аналог цього вислову – と思いますが тоомоімасга.

Поступово, з проникненням японської мови в письмову мову, вираз почав записуватися, як: 奉存候得共 – 存じ奉り候えども – ぞんじたてまつりそうろうえども дзондзі татемацурісо: ро: едомо. На цьому прикладі видно, як письмове дієслово 給 うたまう тамау, було замінене на японський розмовний варіант 奉り候 たてまつりそうろう татемацурісо: ро:. Загалом же, саме через поступове змішання письмової та розмовної мов, допоміжне дієслово со: ро: й стало широко використовуватися у листуванні в епоху Камакура [38].

Граматика епістолярного стилю соробун дуже сильно відрізнялася від граматики сучасної японської мови. Так, наприклад, дієсловам-зв'язкам сучасної японської мови です і ます у стилі соробун відповідав со: ро: 候: 御手紙 受 取 候 – おんてがみうけとりそうろう – «Ваш лист отримав». Сучасним конструкціям あります і ありません відповідали 有之候 – これありそうろう і 無之候 – これなくそうろう. Дієслову ございます відповідало 御座候 – ござそうろう, причому допоміжне дієслово そうろう приєднувалося не до другої основи, а до кореня.

Сучасні граматичні конструкції та їх аналог у епістолярному стилі японської мови соробун подані у табл. 3.1.:

Таблиця 3.1.

Сучасні граматичні конструкції та їх аналог в епістолярному стилі соробун

Граматична конструкція	**Спосіб прочитання**	**Сучасний аналог**	**Переклад**
候候	(そうろう,こう)	です,ます	Бути
有之候	これありそうろう	あります	Знаходитися, існувати
無之候	これなくそう	ありませ	Не бути

	ろう	ん	
御座候	ござそうろう	ございます	Бути (ввічливе)
無御座候	ござなくそうろう	ございません	Не бути (ввічливе)
致候	いたしそうろう	致します	Робити (про себе)
不致候	いたさずそうろう	致しません	Не робити (про себе)
致度存候	いたしたくぞんじそうろう	致したく思います	Хочу, збираюся
可被成下候	なしくださるべくそうろう	なさって下さい	Зробіть будь ласка
相願候	ねがうそうろう	願います	Просити
候処 (候所)	そうろうところ	ですが	Однак, але
候間	そうろうあいだ	ますので	Тому

З наведених прикладів можна зробити висновок, що у першу чергу для написання граматичних елементів використовувалися ієрогліфи, а не кана, як це відбувається зараз. Відмінювання дієслів також відрізнялося від сучасних правил граматики.

3.3. Мовні кліше та фразеологізми як характерна риса мови епістолярного стилю японської мови

Для епістолярного стилю загалом характерні мовні кліше, які тісно пов’язані зі структурою листів. Порівняємо структурні особливості та типові мовні кліше давнього стилю соробун та сучасної епістолярної практики японської мови.

Епістолярний текст у стилі соробун відрізнявся не тільки особливим набором лексики, але і специфічною структурою. Структура листа була строго регламентована. Дотримання форми, стилю і складових частин означало дотримання етикетних норм і прояв поваги до співрозмовника.

Існували основні частини, такі як: вступ, основна частина, висновок і додаткові реквізити. Вони в свою чергу поділялися на більш дрібні частини. Так, вступна частина включала в себе вітання, інформування про здоров’я адресата і його близьких, повідомлення про себе і свою сім’ю, сезонні вітання, вибачення за довге мовчання та різні фрази подяки. Хоча існували різні типи листів, у деяких з них не дотримувалися всі структурні елементи, але, в цілому, дотримання особливої моделі при написання послання ясно проявлялося у всіх листах написаних в стилі соробун.

Оскільки письмовий стиль мови завжди змінюється набагато повільніше за розмовний, деякі особливості ще середньовічних традицій епістолярію зберігалися аж до епохи Мейдзі. Тільки в епоху Мейдзі почалося змішання розмовної і письмової мов, через що строгий формальний стиль соробун поступово припинив своє існування.

У сучасному японському епістолярному стилі в цілому збереглася структура листа, притаманна стилю соробун. Оформлення листа змінюється залежно від вертикального чи горизонтального формату його написання.

Вертикальний формат:

1.Ввідна частина 前文 включає:

1.1 Заголовні слова 頭語（то:го)

Наприклад:拝啓*(хайкей)* з повагою вітаю；前略*(дзенряку)* я перепрошую, що одразу переходжу до справи;謹啓*(кінкей)* шановний добродію；拝復*(хайфуку)* у відповідь на Ваш лист.

1.2.Ввідні слова 初めの挨拶*(хаджіме-но ко:)*. Серед них：

- Згадування про погоду:

春寒候*(генкан-но ко:)*——(пишу до Вас) у холодний зимовий день.

- питання про здоров'я адресата:

いかがお過ごしでいらっしやいますか? *(Ікага о-сугоші-де ірашшяімас ка?)*— Як поживаєте?

- повідомлення про свої справи:

おかげさまで元気で暮らしています。 *(Окаге сама-де генкі-де курашіте імас)* — На здоров'я не скаржуся.

- подяка за лист:

お手紙ありがとうこざいます。 (〇一тегамі *аріґато:годзаімас)* — Дуже дякую за Ваш лист.

- вибачення за довге мовчання:

ご無沙汰しております。 *(Го-бусата щіте орімас)* — (перепрошую за те, шо) я Вам довго не писав.

2. Основна частина 主文*(щюбун)* починається з нового рядка і з відступом в один чи два знака зверху;

3. Кінцівка 末文*(мацубун)* починається з нового рядка після основного тексту з відступом в один знак зверху. Включає побажання здоров'я, успіхів отримувачу та його родині;

4. Заключні слова 結語 *(кецуго)* — пишуться в наступній колонці нижньої частини)

5. Дата;

6. Ім'я автора;

7. Ім'я адресата;

8. Постскриптум (недописані думки чи те, що не має відношення до тексту).

Горизонтальний формат має наступну структуру:

1. Дата;
2. Ім'я адресата;
3. Ввідна частина;
4. Основна частина;
5. Кінцівка;
6. Ім'я автора листа.

Вимоги до них такі самі, як і до відповідних пунктів вертикального формату.

Українському ж листу натомість характерна дещо інша структура, хоча є й спільні риси.

Зачин українського листа складається з наступних компонентів:

— адреса;

— місце і дата написання листа;

— звернення.

Наприкінці:

— запевнення в повазі (з повагою, тощо);

— посада;

— підпис (від імені установи підписуються посадові особи із зазначенням займаної посади та прізвища).

Зразок листа:

Шановний (ПІБ директора)!

Цим листом повідомляємо вас про зміну директора східних філіалів ТОВ «СантехМрія» на підставі протоколу засідання ради деректорів від _____20__ р., новим головним директором призначена (ПІБ нового головного директора).

Копія протоколу засідання № ___ від _____20__ р. додається.

З повагою,

Генеральний директор ТОВ «СантехМрія» (підпис) (ПІБ директора)

Як можемо побачити зі зразка, лист починається зі звернення – імені адресата, проте в українському варіанті відсутні більшість елементів характерних японському листу, а сама мова більш наближена до мови розмовної. При цьому відсутні здебільшого фатичні одиниці ввічливості, в українському зразку листа бачимо виключно відкриваючу і закриваючу фрази. Причиною цього є як особливості японської культури ввічливості, так і культура листування, що японці позичили в китайців, згодом переробивши на свій лад.

3.4. Аналіз текстів епістолярного стилю японської мови

Фрагмент японського тексту:

(1)ところで、(2)このたびの私たちの結婚式に遠路はるばるご参列いただき、お心のこもったお祝いのお言葉やお品をいただきまして、(3)本当にありがとうございました。

近いうちに二人揃いまして改めてご挨拶に参上いたしますが、(4)とりあえずお手紙で御礼申し上げます。あわせましてどうぞ末長く指導くださいますようお願い申し上げます。

Переклад українською:

До речі, красно дякую за те, що приїхали на нашу весільну церемонію, за ваші сердечні привітання та подарунки. Ми скоро знову прийдемо привітати вас, коли зберемося всі разом, але поки що я хотів би подякувати вам за вашу постійну підтримку і наставництво листом.

Фрагмент японського тексту:

(1)さて、(2)今回貴国訪問の際は親切なご招待を賜り、(3)誠にありがとうございました。

おかげさまで、短い訪問ながら、多くの成果を上げることができました。これは、ひとえに貴社の格別なご高配の賜りと存じ、(4)厚く、お礼を申しあげます。

Переклад українською:

Дуже дякую за люб'язне запрошення відвідати вашу країну. Я хотів би висловити Вам щиру вдячність за ту велику роботу, що ви зробили для нас під час вашого короткого візиту. Користуючись нагодою, я хотів би висловити вам свою щиру вдячність за вашу незмінну підтримку.

Фрагмент японського тексту:

(1)さて、(2)この度、私が○○株式会社の就職試験を受けるにあたりまして、推薦状をお書きいただきまして、(3)誠にありがとうございました。

おかげさまで、無事入社手続きもすませ、本日から正式に広報課へ勤務することになりました。(4)専心仕事に励み、保証人になってくださいましたご厚情に報いるつもりでございます。

Переклад українською:

Я хотів би подякувати Вам за те, що ви написали для мене рекомендаційний лист для іспиту з працевлаштування в корпорації «хх». Я завершив процес подання заявки і відсьогодні офіційно приступаю до роботи у відділі зв'язків з громадськістю. Я зроблю все можливе, щоб наполегливо працювати і відплатити за вашу доброту, ставши вашим гарантом.

Вище наведено листи подяки для привітання, запрошення, прийняття на посаду тощо. Можна побачити, що загальний склад листів-подяки – це (1) ввідне слово, за яким слідує перехід до тексту, (2) причина подяки, (3) вираз подяки та (4) повторний вираз подяки або певного роду побажання –

обіцянка на майбутнє (приклад 3); також можна побачити, що форма написання листів подяки дещо відрізняється залежно від змісту, і ці відмінності в основному відображені в другому абзаці.

Листування належить до словесного вираження власних почуттів, що ґрунтуються на відносинах між автором і одержувачем листа. Перше, що робить автор такого листа, це обирає певний стиль саме з точки зору поважної мови кейго.

По-перше, поглянемо на старого японського листа.

Фрагмент японського тексту:

養子したる人に遣す悦の文

倍御清福一段大慶仕候　　＊ますます

然者今度、仍御幸縁

御子息様御迎入之由、千寿万福

目出度次第奉存候、御螟蛉之　＊螟蛉＝養子

御祝賀申上候印迄、絹二疋

綿三把、備貴覧候、乍憚

御令室様江も宜御祝詞

御口達被下候様、奉資候、謹言　＊資＝頼 [41]

Рендація листа більш зрозумілою сучасникам мовою соробун:

養子したる人に遣す悦の文

倍（ますます）御清福一段大慶仕り候。　然らば今度御幸縁に仍、御子息様御迎入の由、千寿万福目出度次第に存じ奉り候。

御螟蛉（めいれい＝養子）の御祝賀申上候印迄、絹二疋、綿三把、貴覧に備え候、憚りながら御令室様へも宜しく御祝詞御口達下され候様、資（たのみ）奉り候、謹言

Переклад українською:

Лист із виразом радощів, надісланий з приводу усиновлення

Бажаю вам всього найкращого і надалі. Мене дуже тішить, що Ви скоро з такого радісного приводу до нас завітаєте. Спеціально для вас, я підготую два рулони шовку і три прекрасні вази для огляду. Маю честь також просити Вас передати найкращі побажання вашій Вельмиповажній дружині. З найкращими побажаннями.

Бачимо, що в листі автор виражає свої сподівання щодо скорої зустрічі, не забуваючи при цьому на початку й в кінці задіяти фатичну функцію мови, на яку так багатий японський епістолярний жанр, двічі висловивши свої найкращі побажання.

Одразу ж можемо помітити, що в листі використовується, наприклад, ввічливе слово закінчення 謹言, що є виявом поваги до адресата, і дійшло й до сьогодення, не втративши свого місця в сучасному епістолярному дискурсі, змагаючись за популярність з іншими закриваючими листи фразами, такими як 謹白, 敬白 і かしこ (виключно для жінок). В сучасному епістолярному стилі японці зазвичай використовують 謹 言 разом з відкриваючим словом 謹啓 (натомість 敬白 зазвичай використовується в парі з 謹啓), проте тут ми його не бачимо.

Сам лист написаний ввічливою мовою, з додаванням 御 і 様 при звертаннях, використанням 宜 (宜しく), великою кількістю побажань «всього найкращого» до адресата, тощо. В цьому бачимо вплив культури японців, а саме культури «надмірної ввічливості», що й виокремлює японський епістолярний стиль, а з ним і дискурс від епістолярних стилів як їх вбачають більшість європейських мов. В давній Японії навіть листи адресовані близьким зазвичай було заведено писати мовою ввічливою, адже лист, навіть приватний – це документ, щось, що залишиться на довгі роки. Він проявляв

собою ставлення адресанта до адресата. Все це тою чи іншою мірою збереглося й до сьогодні, хоча деякі електронні епістолярні тексти і відходять від багатьох канонів, що продемонструють нам наступні приклади.

Додатково варто зазначити, що переклад стародавніх зразків японського епістолярного стилю є окремою навичкою, яку необхідно опановувати додатково до самої японської мови. Особливо актуально це для листів написаних 漢文 – суто письмовою мовою, що базувалась на стародавній китайській мові Веньянь. 漢文 має свої особливі правила читання, адже речення писалися на базі китайської граматики і виключно символами давньокитайскої мови. Через це, порядок читання символів зазвичай позначався окремо, іноді разом з помітками відносно самого читання. За вищезазначених причин, при перекладі таких зразків епістолярного жанру японської мови (це стосується не тільки 漢文, проте його в більш значній мірі), виникає необхідність, по суті, робити подвійний переклад – зі старої мови на сучасну Японську, а вже з неї на будь-яку іншу – в нашому випадку українську.

Розглянемо традиційний паперовий бізнес-лист Японських сучасників:

Фрагмент японського тексту:

貴見本同等品送付について

前略用件のみ取り急ぎ申し上げます。

先般、貴カタログ並びに見本品承認の上、ご注文いたしました品、本日到着しました。早速、検収しましたところ、貴見本品とは明らかに質感、色合い、重量など全く異なっております。

製作過程からの相違とは思いかねますが、いかがなものでしょうか。もしや何らかのお手違いではと拝察し、運賃着払いでご返送申 しあげましたので、ご査収ください。

つきましては、至急ご調査の上、当社承認品をお送りくださいますようお願い申し上げます。

不ー

Переклад українською:

Про невідповідність між зразком і товаром, відправленим Вашою компанією

Перепрошую, що одразу переходжу до справи, але я хотіла б повідомити Вас про дещо термінове.

Товар, який був замовлений після підтвердження каталогу та зразків, надісланих вашою компанією, прибув сьогодні. Отриманий нами продукт відрізняється за текстурою, кольором і вагою від вашого зразка.

Будь ласка, поясніть причину. Ми повернемо Вам товар з вантажем при доставленні, тому, будь ласка, перевірте, чи немає помилок.

Ми просимо вас негайно провести розслідування і надіслати нам затверджений продукт.

Одразу ж бачимо, що це – приклад саме бізнес листування, адже в листі використовуються характерні для бізнес-листування лексика та кейго. Наприклад, 早速, 先般 і 至急, використання префіксу 貴(ваш), що характерно бізнес-середовищу. При цьому цікаво також використання 取り急ぎ申し上げます, адже зазвичай цим виразом при написанні користуються жінки, але правило це не залізне, що також може становити складнощі при перекладі.

В цьому випадку до характерної епістолярної лексики відносяться, наприклад, 前略 на початку і 不一 наприкінці повідомлення. 前略, до речі, також майже завжди використовують в парі з 草々. Тут бачимо інше прикінцеве слово – 不一. Це більш рідка варіація, що являє собою, як і 草々

частину сталого виразу 草々不一 («Щиро ваш», з нюансом «будь ласка, вибачте за стислість цього листа»), а отже також допустимий варіант.

前略 використовується замість сезонного привітання, яке, як правило, має міститись в офіційному епістолярному посланні у заголовній частині. Залежно від ситуації, використання цієї лексичної одиниці стосовно вищих за чином осіб може вважатися грубістю.

Присутнє в листі і つきましては – характерний епістолярному стилю японської мови вираз, який зазвичай відкриває 主文 – основну частину листа. Вираз цей не один, існують різні варіації, наприклад: さて, ところで, 早速ですが, тощо.

Тепер поглянемо на емейл повідомлення, знову ж таки в офіційному-бізнес середовищі:

Фрагмент японського тексту:

件名：「名画パズル」見積書ご送付のお願い
円木工芸印刷株式会社 営業部 松前 信夫様
〇〇株式会社 商品部 陽菜里
貴社ますますご清栄のこととお喜び申し上げます。
先般はカタログをご送付くださり、誠にありがとうございます。
早速ですが、貴社製品 「名画パズル」の購入を検討しております。
つきましては、下記条件による見積書をお送史、ただけますでしょうか。
御多忙中、恐れ入りますが、取り急ぎお願い申し上げます。

Переклад українською:

Тема: Запит на відправку цінової пропозиції для «Шедевральних-пазлів»

Пан Нобуо Мацумае, Відділ Продажів, ○ ○.

Мене звуть Хіна Сато з відділу продажів корпорації ○ ○.

Я хотіла б привітати вас з успіхами вашої компанії.

Дякую за каталог, надісланий нам днями.

Зараз ми обговорюємо покупку вашого продукту «Шедевральні-пазли».

Чи не могли б ви надіслати нам розцінки відповідно до наступних умов?

Сподіваюсь на Вашу допомогу в цьому питанні.

Знову ж таки бачимо, що тема електронного повідомлення в цьому фрагменті виконує роль теми у звичайного листа. При офіційному листуванні за допомогою технології емейл важливо вказувати коректну, зрозумілу адресату тему, адже не зробити цього – наче невірно оформити офіційного листа. Це – проява неповаги до адресата.

Далі – використання 益々(ますます)ご清栄, що може використовуватися як у звертанні до конкретного адресата, так і до компанії в цілому. Це – побажання міцного здоров'я і процвітання. Коли ж адресат – одна конкретна особа – використовують аналоги виразу з ご清祥 чи ご健勝.

Зустрічається і фраза早速ですが, що вже траплялася нам у фрагменті типового паперового листа. При цьому бачимо, що як і у фрагменті типового паперового листа, прикінцеве ввічливе дієслово перед комою опускається. Присутні крім того і інші особливості. Знову ж таки, використання специфічної для бізнес-середи лексики, а також епістолярних шаблонів ускладнюють процес перекладу, адже усі вони мають трохи різні відтінки за ступенем ввічливості, що іноді складно, чи навіть неможливо повністю адаптувати.

Розглянемо ще приклад офіційного листування через мережу інтернет. Перед нами – лист-подяка від фірми, адресований клієнту. Він виражає ввічливе ставлення компанії до клієнта, і сподівання фірми на подальшу співпрацю.

Фрагмент японського тексту:

***様

書籍スキャン代行サービスのスキャンピーです。

平素より、当サービスをご利用頂き誠にありがとう御座います。

また作業料金を御支払い頂き誠にありがとう御座います。

品質にご満足をいただけましたら、またご利用を頂けますと幸いです。

***様のまたのご利用を御待ち申し上げております。

Переклад українською:

*Пене ****

Це Скянпі, служба сканування книг.

Велике спасибі за те, що скористалися нашим сервісом!

Дякуємо, що заплатили за виконану нами роботу.

Якщо ви задоволені якістю роботи, ми будемо раді, якщо ви звернетеся до нас знову.

*Сподіваємося на подальшу співпрацю з вами, пане ***.*

Бачимо, що в цьому випадку стандартизовані шаблони майже не вживаються, проте листа написано в дуже ввічливому стилі з використанням кейго, до покупця звертаються на 様. Ще можна помітити, що 御座います написано ієрогліфами, що також додає офіціозності.

Цікаво, що іноді майже все елементи, характерні для класичного епістолярного стилю японської мови, використовуються на сьогодні і в мережі інтернет в тому числі і при написанні повідомлень для широкої аудиторії у соцмережах, таких, наприклад, як Twitter.

Нижче наведено декілька таких фрагментів, написаних користувачами цієї платформи протягом останніх двох років.

Фрагмент японського тексту:

拝啓 厳寒の候、貴校ますますご繁栄の事とお喜び申し上げます。

平素は格段のご厚情を賜り、厚くお礼申しあげます。

さて、本日の学校の件に付いての事とお察し申し上げます。 つきましては、午後からの登校になるという次第であります。

本年もご高配を賜りますよう、よろしくお願い申し上げます。

Переклад українською:

Шановний, раді бачити, що в цю холодну погоду ваша школа процвітає і далі.

Я хотів би подякувати Вам за вашу доброту і підтримку.

Мені дуже шкода чути про сьогоднішній інцидент у школі.

Через нього навчальний день розпочнеться у другій половині дня.

Розраховуємо на вашу постійну підтримку і в цьому році.

Фрагмент японського тексту:

拝啓　　厳寒の候、貴社ますますご繁栄の事とお喜び申し上げます。ギルキスの時お家に泊めていただけないでしょうか？　末筆ながらブリブリ大学生様のますますのご活躍をお祈り申し上げます。 敬具 2020 年 1 月 23 日　ねぎごはん 敬具

Переклад українською:

Вельмишановний, я радий чути, що ваша компанія процвітає цю в холодну пору. Не хотіли б Ви подивитися Guilty Kiss вдома? Бажаю вам подальших успіхів у ваших починаннях в університеті Бурі-бурі. З повагою, Некогохан.

23 січня 2020 року

Фрагмент японського тексту:

拝啓　iPhone11pro ご購入を検討されている皆さまへ

厳寒の候、いかがお過ごしでしょうか。

素人手作りの歪なケーキが加工無しでこのように撮れます。

良い年をお迎えくださいますように。

Apple 回し者　かしこ

Переклад українською:

Вітаю! Викладаю це фото для всіх тих, хто думає придбати iPhone11pro.

Як ви почуваєтесь у цю холодну пору?

Камерою цього айфону можна зробити таку от фотографію приготованого аматором круглого торта без будь-яких зайвих зусиль.

Бажаю вам гарного наступного року!

З повагою, секретна агентка корпорації Ейпл.

Тут у всіх трьох фрагментах спостерігаємо майже повний набір характерних традиційному японському епістолярному стилю лексичних одиниць: заголовні слова 頭語 (拝啓), згадування про погоду (厳寒の候), питання про здоров'я адресата (いかがお過ごしでしょうか) і прикінцеві слова 結語 (敬具, かしこ (варіант притаманний жіночому епістолярному стилю)).

Варто зазначити, що такого роду повідомлення японці, як правило, пишуть без такого чіткого дотримання усіх традиційних норм. Зазвичай це робиться задля досягнення специфічного стилістичного ефекту – вираження найвищої форми поваги, чи навпаки, дещо жартівливо, «саркастично» (як у випадку з другим фрагментом, де мова йде про жарт стосовно аніме).

Перекладач має обов’язково звертати на це увагу, і аналізуючи прагматичний аспект намагатися відтворити саме «відчуття», що його має на увазі автор епістолярного посилання при його написанні.

І наостанок, поглянемо на неформальний емейл двох співробітників:

Фрагмент японського тексту:

A さん、こんにちは。
昨日から、取材で京都にきています。
昨日はホテルに泊まったんですが、なんと、いまどきモジュラージャックがない！ まさかと思ってポケットダックをもって来なかったのに…。近くのISDN 公衆電話で読むだけ読んだんですが、うしろのおばさんがにらむので、お返事が出せませんでした。今日は友達の家に来てるんで、ゆっくり通信できるというわけです。
さて、テコンドーはちょっとハードそうですね。
H さんの提案の、プロ野球でも日ハム戦かマリンスタジアムというのもいいかな。デーゲームなら、遠出でも東京に戻って来たところで宴会タイムには丁度いいですよね。ぴあは東京に置いて来ちゃったんですが、オリックス戦があるといいな。プロ野球はあまり興味はないけど、イチローは好き(^^)。

Переклад українською:

Привіт, А!

Я зі вчора в Кіото для збору матеріалів для роботи. Минулої ночі я зупинився в готелі, і знав би ти як я здивувався, коли в моєму номері не виявилося відповідного роз'єму для інтернет-кабелю! Такого я аж ніяк не очікував, і перехідник я з собою не взяв. Так що мені довелося йти до найближчого громадського телефону ISDN, щоб прочитати твій e-mail. Я тоді ж і хотів відповісти, але не зміг, бо жіночка середніх літ, що чекала в

мене за спиною, виглядала вельми роздратованою. Сьогодні, однак, я зупинився у друга, і нарешті можу не поспішаючи написати відповідь.

Так ось, тхеквондо звучить якось надто серйозно.

А от пропозиція пана Н подивитися баскетбольну гру на Marine Stadium мені здається цікавою. Якщо ми відвідаємо денний матч, який пройде за межами Токіо, то до вечора зможемо вже повернутися назад, і якраз встигнемо всі разом посидіти, випити. Я не взяв з собою журнал «Піа», так що не знаю, які матчі заплановані. Сподіваюся, в цей час гратимуть Orix Buffaloes. Я не дуже цікавлюся професійним бейсболом, але Ічіро – мій улюбленець. :)

В цьому фрагменті чітко бачимо, що на відміну від попередніх прикладів мова використовується менш ввічлива, речення здебільшого завершує допоміжне дієслово です, що хоча й аж ніяк не фамільярне, все ж значно менш шанобливе, ніж кейго з попередніх фрагментів. Бачимо також завершення на розмовні な, ない,よね, тощо.

Японці не даремно поділяють мову на так зване 文語 «бунго», чи 書き言葉 «какікотоба», як його ще називають – ввічливу стандартизовану мову шаблонів, формул і норм, і 口言葉 «кучікотоба», чи 話し言葉 «ханашікотоба» – мову розмовну, повсякденну, живу. Для японської мови це питання дійсно актуальне, адже на відміну від української, де хоча і існує категорія ввічливості, написані з її залученням тексти не сильно відрізняються від тих, що записані повсякденною мовою, чи навіть мовою розмовною.

В цьому випадку різниця відразу відчувається. Одразу стає зрозуміло, що адресат і адресант – добрі знайомі, і займають в компанії приблизно однакові посади. При перекладі це варто враховувати як невід'ємну частину комунікативно-прагматичного аспекту.

Можемо помітити також і використання (^^) – смайлу, що стало притаманне деяким епістолярним текстам написаних 口言葉 тільки в епоху листування в мережі інтернет. Японців користуються величезною різноманітністю смайлів, і при перекладі їх неодмінно треба замінювати аналогами мови перекладу, а якщо таких немає прибирати зовсім, при можливості відображаючи настрій в тексті перекладу.

При цьому варто зауважити, що тема розмови в цьому фрагменті все ще виділяється さて, що частково споріднює цей фрагмент з попередніми.

Цікаво також, що у електронних повідомлень з листами є ще одна спільна риса – зазвичай вони містять відкриваючі й закриваючі вирази. Однак їх формалізація в повідомленнях електронної пошти набагато менш обмежена. Закриваючі вирази зазвичай більш формалізовані, ніж відкриваючі і не несуть додаткового значення. Відкриваючі натомість, як правило, містять інформацію про адресата (адресатів).

Перейдемо до наступного, останнього фрагменту.

Іноді, японці навіть пишуть пісні начебто в «епістолярному стилі», змішуючи при цьому класичний формат епістолярного тексту з 口言葉 (話し言葉). Нижче наведено приклад однієї такої під назвою «拝啓、あかねさん» (Привіт, люба Акане!).

Фрагмент японського тексту:

拝啓、あかねさん
お元気でお過ごしでしょうか
暑中（しょちゅう）見舞いのつもりが
ポストにたどり着けずに
残暑見舞いになってしまいました
みちのく旅したお土産に
浜辺で拾った星の砂
九月と言うのに東北は

まだまだ猛暑が続いています

「良牙くん、沖縄にいるんじゃないの」

あーあ逢いたい あーああかねさん

内気なこの俺笑うよに

お空でカラスが鳴いている

お池でアヒルも鳴いている

春は果てなく遠いです

好きだ‥‥‥あかねさん

ところであかねさん明日にでもお伺いします

つらい修行に耐えた この俺一目見せたい

強さに一層磨きかかったのです

樹海をくぐって下山して

キリンに出逢った森の中

ゾウやらクマやらラクダやら

不思議に獣がたくさんいます

「お前そりゃ動物園だろ」

あーあ逢いたい あーああかねさん

迷子のこの俺笑うよに

お空でカラスが鳴いている

道端でネコも鳴いている

夢は果てなく遠いです

好きだ‥‥‥あかねさん‥**敬具**

追伸（ついしん）

あーあ逢いたい あーああかねさん

内気なこの俺笑うよに

お空でカラスが鳴いている

お庭でパンダも鳴いている

愛は果てなく遠いです

好きだ･･･好きだ！･･･好きだぁぁーー！

･･･あかねさん [25]

Переклад українською:

Привіт, люба Акане! Як справи?

Хотів запитати, чи в тебе все добре.

Але не добрався до тебе…

А літо вже майже скінчилось …

Замість подарунка…

Зоряний пил, що я підібрав на пляжі…

У вересні північному сході від Токіо…

Все ще спекотно…

«Рьога, ти хіба не на Окінаві?»

Ах, як хочу зустріти я тебе, Акане!

І поки соромлюся…

Ворона в небі наче сміється наді мною...

Як і качка в ставку.

Весна така довга…

Я так тебе люблю... Акане.

До речі, Акане, я завтра відвідаю тебе.

Хочу, щоб ти подивилася на мене, бо пройшов тренування суворе.

Я, знаєш, сильнішим став.

Спустившись у море дерев…

Я стрівся з жирафом у лісі.

І зі слоном, з ведмедем, верблюдом.

Дивно, звідки так багато тварин?

«Так ти ж певно в зоопарку!»

Ах, як хочу зустріти я тебе, Акане!

Ворона у небі…

Каркає тільки для мене.

І кіт на узбіччі м’явкає теж.

Як далеко мрія моя …

Я люблю тебе, Акане.

P.S.

Ах, як хочу зустріти я тебе, Акане!

Ворона в небі наді мною наче сміється...

І панда в саду м’явкає теж.

Як далеко кохання моє …

Я люблю тебе! Люблю, Акане!

Жирним виділено ті фрагменти, що відповідають стандартним канонам написання листів. Є тут вступна фраза 拝啓, є питання про здоров’я адресата お元気でお過ごしでしょうか, є сезонна фраза 九月と言うのに東北はまだまだ猛暑が続いています (хоч уже й вересень, та в Тохоку все ще продовжується жахлива спека), і є прикінцеве слово **敬具.** Є й інша лексика напряму пов’язана з епістолярним жанром, наприклад 残暑見舞い і 暑中（しょちゅう）見舞い**,** 追伸. Через те, що «лист» є по суті неформальним, інші стандартні елементи упущено.

Висновки до розділу 3

В рамках розділу було розглянуто стилістичні та національно-культурні властивості епістолярного стилю японської мови, а також їх лексико-граматичні особливості в діахронії. Крім того, було проаналізовано автентичні тексти епістолярного стилю у різних сферах життя сучасних японців. Як бачимо із порівняння з фрагментом стародавнього листа – сучасний японський епістолярний стиль має багато спільного з епістолярним стилем соробун, що використовувався починаючи з періоду Муроматі. Він тяжіє до шаблонізації, до патернів, що повторюються. Найбільше спільного с соробуном має сучасна офіційна та бізнес переписка. Але вочевидь, сучасний епістолярний дискурс в житті японців не обмежується лише нею,

завдяки мережі інтернет й іншим сучасним технологіям листування стало доступне кожному, і часто використовується в різних своїх формах, майже завжди зберігаючи деякі зі своїх класичних особливостей. На прикладах було показано, що в текстах цього жанру міститься велика кількість фатичних мовних одиниць, які в залежності від прагматичного аспекту окремого текстового фрагменту можуть перекладатися трохи по-різному. Велику роль відіграє кейго. Вочевидь, для перекладу такого роду текстів перекладачу необхідно володіти набором специфічної лексики й знатися на шаблонах, адже всі вони несуть різне контекстуальне значення, і часто не використовуються за межами епістолярного жанру. Якщо ж є необхідність перекладати стародавні листи, то посуті існує необхідність подвійного перекладу, адже як правило письмо й правила за якими вони писалися не є загальновідомими. Крім того, на конкретних прикладах було продемонстровано, що сучасний епістолярій не обмежений лише традиційною своєю формою, а постійно розвивається й еволюціонує. При цьому одночасно переймаючи деякі сучасні світові тренди, не втрачаючи при цьому своєї автентичності, як такої, що ґрунтується в традиціях, так і нововинайденої, як можемо побачити на прикладі з японськими «смайлами», що використовуються виключно в сучасному японському епістолярному дискурсі в мережі інтернет.

ВИСНОВКИ

У період Сьова засоби спілкування з людьми на відстані обмежувалися стаціонарним телефоном або традиційними листами. У 1990-х роках збільшилася кількість пристроїв зв'язку, таких як факси, персональні комп'ютери та мобільні телефони.

На сьогодні для спілкування з людьми зручніше і надійніше використовувати електронну пошту і сайти соціальних мереж. В результаті відпала необхідність писати традиційні листи в такій кількості, як у минулому, і тепер вони лише «супроводжують» повсякденне спілкування Японців, проте не втрачають своєї актуальності.

Серед традиційних паперових листів в сучасній Японії люди найчастіше пишуть листи подяки та вітальні листи. Серед інших типів листів є такі, що надсилаються при даруванні подарунків, а також листи з вибаченнями, проханнями і вираженням співчуттів.

Листи вже не так звичні людям, як раніше, і тепер у них складається враження, що традиційні листи – це щось особливе, офіційне. Саме тому, сьогодні, у часи, коли нас звідусіль оточують електронні друковані літери, саме завдяки листам ми можемо відчути теплоту почерку. Повідомлення, написані від руки, природним чином відбивають особистість і характер людини, що їх написала. Ще більш приємно думати, що людина, яка написала листа, витратила час і зусилля, щоб написати його саме для вас.

В рамках цієї роботи було розглянуто ЕСЯМ в цілому, проаналізовано особливості його структури й семантики, а також його функціонально-стилістичні та комунікативно-прагматичні особливості. На конкретних зразках було показано, який вигляд має японський епістолярний стиль на сьогодні і як і в яких сферах використовується, розглянуто ставлення до нього японців. На прикладах було показано, що в текстах цього жанру міститься велика кількість фатичних мовних одиниць, які в залежності від прагматичного аспекту окремого текстового фрагменту можуть

перекладатися трохи по-різному. Велику роль відіграє кейго. Існує табтуйована лексика, характерна виключно японському епістолярному жанру. Вочевидь, для перекладу такого роду текстів перекладачу необхідно володіти набором специфічної лексики й знатися на шаблонах, адже всі вони несуть різне контекстуальне значення, і часто не використовуються за межами епістолярного жанру.

Крім того, на конкретних прикладах було продемонстровано, що сучасний епістолярій не обмежений лише традиційною своєю формою, а постійно розвивається й еволюціонує. При цьому одночасно переймаючи деякі сучасні світові тренди, не втрачаючи при цьому своєї автентичності, як такої, що ґрунтується в традиціях, так і нововинайденої, як можемо побачити на прикладі з японськими «смайлами», що використовуються виключно в сучасному японському епістолярному дискурсі в мережі інтернет.

Бачимо, що вивчення культури листування японською мовою є невід'ємним компонентом оволодіння комунікативною компетентністю японської мови, адже важливо для порозуміння з японською стороною і побудові дружніх відносин, що є нагальним з огляду на підтримку подружніх двохсторонніх відносин України і Японії протягом усієї нашої незалежності.

Результати цієї роботи можуть допомогти зрозуміти як особливості стилю, так і його перспективи в майбутньому. Крім того, може стати в нагоді тим, кто хоче зайнятися проблематикою перекладу японських епістолярних текстів, від стародавніх до сучасних.

要約

キーワード： 手紙、レター、手紙の書き方、手紙の歴史、紙の種類、ビジネスメール、現代日本のメール

現代社会では、手紙を書く文化は衰退しつつあり、死滅しつつあるとの見方もある。この研究論文では、日本の手紙文化の起源から現代までを分析し、現代の日本社会における手紙文化の位置づけを分析することで、この問題を解剖しようとした。

来る日も来る日もインターネットが進化している結果として、メールは手紙の変わりによく使っているが、伝統を守っている日本は問題なくメールも手紙も使用続ける。もちろん、日本らしい方法で、日本しかない規則が決定されたので、ただの手紙の書き方は本当の美術になった。

日本語の「書簡体」の文体的・民族的特性と、通時記における語彙的・文法的特徴を考察した。また、現代日本の様々な生活圏における書簡様式のテキストを分析した。

日本文化と日本人自身の両方に関わりたいと日本語の手紙やメッセージ、文書など翻訳したい人はもちろん、その特殊性を理解し、関係者間のコミュニケーションを成功させることが可能になるようにすることが非常に重要なのです。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьева Н. Р. Functional Styles: Учебно-методическое пособие / Сост.: Н. Р. Афанасьева, Т. В. Сенюшкина. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2005. – 80 с.

2. Бессонова Е. Ю. Эпистолярный стиль японского языка в историческом аспекте / Е. Ю. Бессонова // Вестник Московского университета. Серия 13. Востоковедение, 2012. – С. 39−45.

3. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – М., 1983. – 271 с.

4. Введенська Т. Стилістичний аналіз (сучасні зарубіжні методики) / Т. Введенська // Слово і час. – 2001. – № 9. – С. 61–66.

5. Волкотруб Г. Й. Стилістика ділової мови: Навч. посіб. / Г. Й. Волкотруб – К.: МАУП, 2002. – 208 с.

6. Дудик П. С. Методологія, методи й методика стилістики. Стилістика української мови: навч. посібник / П. С. Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – С. 43–46.

7. Дудик П. С. Стилістика української мови: Підручник / П. С. Дудик. – К.: Кондор, 2005 – С. 97.

8. Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т . 1. / Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 320 с.

9. Комісаров К. Ю. Особливості процесу формування національної японської літературної мови та його зв’язок із мовленнєвим етикетом / К. Ю. Комісаров // Східний світ. – 2008. – № 4. – С. 96-99.

10. Курьянович А. В. Эпистолярный дискурс как средство современной межличностной и социальной коммуникации / А. В. Курьянович // Сибирский филологический журнал. – Томск: ТГПУ, 2008. – № 4. – С. 215–224.

11. Лихолетова О. Р. Эпистолярный дискурс как отражение национального мировоззрения японцев / О. Р. Лихолетова // Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов МГИМО. №3 (15). – М. МГИМО-Университет, 2018. – С. 126-131.

12. Невська Ю. В. Епістолярний дискурс як віддзеркалення мовної особистості / Ю. В. Невська // Science and Education a New Dimension. Philology. – V (39). – Is. 143. – Budapest, 2017. – Pp. 45–49.

13. Никитенко В. В., Медведева А. С. Стилистика первого иностранного языка (китайский язык) / В. В. Никитенко, А. С. Медведева. – Красноярск: ИПК СибФУ, 2007. – 101 с.

14. Особенности эпистолярного жанра. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nsaturnia.ru/kak-pisat-stixi/osobennosti-epistolyarnogo-zhanra/

15. Павлик Н. В. Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища // Лінгвістика: Зб. наук. пр. – Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім. Т. Шевченка «Альма-матер», 2005. – С. 241 – 248.

16. Правила спілкування в Інтернеті. Новини: Корисні поради. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://poradavam.pp.ua/4536-zagaln-pravila-splkuvannya-v-nternet.html

17. Рябкин А.Г.. Японский эпистолярный стиль. М., 1949.

18. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / К. Ф. Седов. – М., Лабиринт, 2004. – 320 с.

19. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожиной; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006, – С. 628–635.

20. Стилістика української мови: Підручник / Л. Мацько, О. Сидеренко, О. Мацько / За ред. Л. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.

21. Фесенко О. П. Эпистолярий: жанр, стиль, дискурс / О. П. Фесенко // Вестник Челябинского государственного университета, 2008. – С. 132-143.

22. Фролова Е. Л. Японский язык. Эпистолярный стиль / Е. Л. Фролова. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2005. – 247 с.

23. Яцук О. М. Функциональные стили японского языка: учеб. пособие / О. М. Яцук. – Хабаровск: Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2017. – 52 с.

24. Akiko Yana, Rie Ooki, Yuka Komatsu. Writing E-mails in Japanese.

25. Album / Collection: Ranma 1/2 Utagoyomi

26. Bjarke Frellesvig. A History of the Japanese Language, Cambridge University Press, 2011. – P. 1-7.

27. Higginson, William J. Kiyose (Seasonword Guide), From Here Press, 2005

28. Kindaichi Harukiko. The Japanese language. Tokyo, 1990

29. Kiyose Gisaburo. Sorobun // Kodansha Encyclopedia of Japan, V. 7. – Tokyo; N.Y., 1983. – P. 230.

30. Miller R.A. The Japanese Language. History and Structure of Languages. Tokyo, 1980.

31. Mizutani Osamu, Nobuko Mizutani. How to be polite in Japanese. Tokyo, 1983.

32. THE RADICATI GROUP, INC., Email Statistics Report – Режим доступу: https://www.radicati.com/wp/wp-content/uploads/2020/01/Email_Statistics_Report,_2020-2024_Executive_Summary.pdf

33. **三村 泰一**、手紙の書き方

34. 古文書用語辞典-候の意味など [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://komonjyo.net/jiten.html

35. 奥村真希、 仕事の日本語：メールの書き方編. 東京、２００８.138 ページ.

36. 宝月圭吾、『候文の歴史』、言語生活 / 東京：筑摩書房、１９５５年、１６－２１.

37. 宮田 穣、「不便益」から見た手紙のコミュニケーション価値、4.

38. 小松茂美『手紙の歴史』（岩波新書）岩波書店、１９７６年、２４７ページ.

39. **日本国語大辞典**

40. 真下三郎、『書翰文体史・候文体』、神戸：甲南女子大学研究紀要、１９７３年、p. ７６－９７.

41.御家一筆啓上、弐亭三馬（撰）・青木臨泉堂（筆）、1868 年

42.http://www.let.osaka-u.ac.jp/~okajima/hasi/hasi9.htm [Електронний ресурс]

43.https://businessmail.or.jp/research/2020-result/ [Електронний ресурс]

44.https://edu.isc.chubu.ac.jp/naga/ss/ss2.html [Електронний ресурс]

45.https://jisho.org/ [Електронний ресурс]

46.https://site-support.jp/?p=409 [Електронний ресурс]

47.https://titechcomp.github.io/y18-il1j/31-basics.html [Електронний ресурс]

48.https://www.midori-japan.co.jp/letter/special/9626 [Електронний ресурс]

49.https://www.nengasyotyuu.com/bunrei/letter/letter_01/ [Електронний ресурс]

50.https://www.printmate.co.jp/postcard/model_1.php [Електронний ресурс]